

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

FEBRUARI 1 • 2004

**Gefle Stads Sparbank – hemsparbössor,
skolsparande och sparur**

En samling miniatyrporträtt med numismatisk koppling

Lars O Lagerqvist 75 år

Pris 20 kr

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

presenteras sedan september 2003 även på Svenska Numismatiska Föreningens och Kungl. Myntkabinettets hemsidor. På nätet kan man läsa SNT i lågupplöst pdf-format. Den tryckta tidskriften är därför fortfarande outhärlig och ges ut som tidigare den första veckan i februari – maj, september – december.

Målsättningen är förstas att nå en större läsekrets. Den utvidgade spridningen av såväl artiklar som annonser till allmänheten kan leda till att fler intresserar sig för ämnet och till nya medlemmar i föreningen. Att annonsera bör också bli attraktivare. Annonserpriserna från 2004 ser ut som följer.

1/12 sida (47 x 50 mm)	250 kr
1/8 sida (72 x 47 mm)	350 kr
1/6 sida (47 x 105 mm)	400 kr
¼ sida (72 x 105 mm)	500 kr
½ sida (151 x 105 mm)	1.500 kr
1/1 sida (151 x 214 mm)	2.000 kr
2:a omslagssidan 1/1 sida	2.500 kr
4:e omslagssidan 1/1 sida	3.000 kr
4:e omslagssidan ½ sida	2.000 kr

Annonser på årsbasis får 20% rabatt. För annonsering kontakta Carin Hirsch Lundborg på föreningens kansli, e-post carin@numismatik.se. Allt material måste vara kansliet tillhanda senast den 1:a i månaden före utgivning. Enskilda SNF-medlemmar erbjuds gratis annons att köpa, sälja eller byta samlarobjekt med högst tre rader. Kontakta mgl@myntkabinettet.se. *Annonser som inte är förenliga med SNF:s, FIDEM:s och AINP:s etik avbajs.*

Innehåll SNT 1 • 2004

Sid

Artiklar och notiser

Gefle Stads Sparbank – hemsparbössor, skolspargande och sparrar.	4
Lösning på Myntnamnsflåtan i SNT 2003:8.	8
Utgavs assignationer vid Lyckås gård, Småland?	8
Kanslisten Bergmans förteckning över Kungl. Myntkabinettets samling.	9
När Thomas Jefferson ägnade sig åt mynt- och medaljfrågor i Paris.	10
Kunglig bespisning mot pollett.	12
Medaljminnen från Stockholms Allmänna Skridskoklubb.	12
Cashkortet bort	12
Prenumeranter på NNUM.	12
Myntsamlingen i Landskrona museum.	13
Polletter från Gimo Bruk i Uppland.	13
Tryckt auktionsförteckning från 1767 över Carl Hindric Wattrangs numismatiska samling.	13
1712 års lotteri.	16
En falsk rysk sedel gjord av fransmännen 1812.	17
När Sten Broman skällde på en femma.	18
En samling miniatyrporträtt med numismatisk koppling.	18
Myntsamlandet gick före maten.	19
Kungsträdgården som förlustelseplats.	21

Stående rubriker

Minnesmynt. Tintin-mynt.	12
Personalia. Lars O. Lagerqvist 75 år – ett porträtt från en vän och ständig beundrare.	14
Ny medalj. Ny medalj från SNF!	18
Personalia. Erik Lindbergs fond.	18
Nytt om böcker – recensioner.	20
Föreningar.	21
Pressklipp. Finländska euro hårdvaluta?	22
Ny kongress. FIDEM XXIX 2004.	22

Omslag

Lars O. Lagerqvist föräddes 1984 denna medalj från Vännerna i Finland, utförd av Raimo Heino. Åtsidan visar Lars själv i profil. På fransidan, som visas här, ses han sittande i Gustav Vasas knä – mycket lämpligt för en man som studerat denna kung från alla möjliga vinklar. Den 8 februari 2004 fyller Lars O. Lagerqvist 75 år. Till detta jubileum har Ian Wiséhn skrivit ett litet personligt porträtt. Se sid. 14-15. Foto Gabriel Hildebrand.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

Föreningen:

Banérgatan 17 nb
115 22 Stockholm
Tel 08-667 55 98

onsdag – torsdag kl 10.00 – 13.00

Fax 08-667 07 71

E-post: info@numismatik.se

Postgiro 15 00 07-3
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

Redaktionen:

Kungl. Myntkabinettet
Box 5428

114 84 Stockholm

Tel 08-5195 5300

Fax 08-411 22 14

E-post: info@myntkabinettet.se

Ansvarig utgivare:

Ian Wiséhn

Huvudredaktör och layout:

Monica Golabiewski Lannby

Auktionskalender:

Dan Carlberg 073-310 48 91
Rolf Sandström 031-99 24 54

Prenumerationer:

Pris 200 kr/år (8 nr)

Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt

SNT trycks med bidrag från
Gunnar Ekströms stiftelse
samt Sven Svenssons stiftelse

För insänt, ej beställt, material ansvaras
ej. SNT:s texter och bilder lagras
elektroniskt och publiceras i pdf-format
på SNF:s och KMK:s hemsidor
(www.numismatik.se samt
www.myntkabinettet.se). Den som
sänder material till SNT anses medge
elektronisk lagring/publicering.

Tryck:

Masterprint Sätterri & Tryckeri AB

ISSN 0283-071X

Föreningsaktiviteter

Våren 2004

MARS

13-14 "Polletthelg" *Notera programmets fria form! Tiderna efter kl. 14.00 är ungefärliga.*
Plats Banérgatan 17 samt KMK, Stockholm

Lördag 13

11.00

Samling på Kungl. Myntkabinettet, Slottsbacken 6. Vi tittar på KMK:s utställda polletter samt äter gemensam lunch.

14.00

Ny samling, denna gång på Banérgatan. Visning av de polletter som kommer att säljas på dagens auktion (ca 100 nr). *OBS! Auktionen är en del av programmet, d.v.s. auktionslista erhålles vid ankomsten. Enda möjligheten att bjuda på auktionen är att närvara personligen.*

15.00

Auktionen börjar.

16.30

Börje Rådström, Dorotea, visar bilder och berättar om polletter ur sin egen samling.

17.30

Fria aktiviteter, t.ex. diskussioner och byten av objekt.

20.00

Gemensam middag för de som så önskar. För att vi skall ha möjlighet att reservera bord, vill vi att ni gör en intresseanmälan för middagen per telefon till Dan Carlberg, tel. 0476-102 25, 0733-10 48 91, senast den 10 mars.

Söndag 14

09.00-12.00

Föreningslokalen på Banérgatan är öppen. Vi har egna aktiviteter, kanske en "tankemedja" kring polletter och pollettsamlade i nutid och framtid för de som så önskar eller meningsutbyte om den s.k. "pollettergruppen" och dess fortsatta verksamhet.

APRIL

16 Föredrag

Plats Banérgatan, Stockholm

18.30

Paul Levin, mynthandlare och samlare från Göteborg, berättar under rubriken *Minnen från min tid som samlare och mynthandlare.*

28 Föredrag

Plats Banérgatan, Stockholm

18.30

Johan Wihlander, Stockholm, berättar *Något om romerska mynt* och visar egna bilder. Åhörare som har romerska mynt kan ta med och visa dessa. Utbyte av myntkunskaper samt eventuellt av objekt efter föredraget.

För vidare uppdatering se även vår hemsida: www.numismatik.se,
där programmet utvecklas efter hand.

Kungl. Myntkabinettet

Strax innan jul 2003 blev det klart att KMK övertar Tumba bruksmuseum. Det var Sveriges Riksbank som överlämnade denna julkupp. Museet kommer att utvidgas från ett hus till tre. Dessutom finns en fjärde byggnad som är museimagasin. Under 2004 skall husen renoveras och utställningarna byggas. Invigningen blir under våren 2005, lagom till brukets 250-årsjubileum. Museet kommer bl.a. att innehålla sedel- och pappershistoria, "livet i bruket" samt en hel del om Riksbankens historia.

Svenska Numismatiska Föreningen

Adress: Banérgatan 17 n.b. Buss 4, 44; T-bana Karlaplan.

Kansli: Besökstid 10.30 - 13.00 onsdag – torsdag.

Stängt: Midsommar – 1 september; jul- och nyårshelgerna.

Hemsida: www.numismatik.se

Kungl. Myntkabinettet

Adress: Slottsbacken 6, Buss 43, 46, 55, 59, 76; T-bana Gamla stan.

Utställningar: Måndag – söndag kl. 10.00 - 16.00.

Numismatiska boksamlingen: Torsdagar kl. 13.00 - 16.00.

Hemsida: www.myntkabinettet.se

Gefle Stads Sparbank – hemsparbössor, skolspårande och sparur

Av Monica Golabiewski Lannby

LAT HAND GÖR FATTIG
IDOG HAND GÖR RIK

Det var i början av 1800-talet som sparbanksbildandet tog fart, först ute i Europa och sedan i andra delar av världen. I Sverige bildades den första sparbanken år 1820. Göteborgs sparbank startades då av en inflyttad tysk köpman vid namn Eduard Ludendorff. I själva sparbanksidén ingick att en sådan bank skulle främja ekonomiskt tänkande särskilt hos mindre bemedlade personer samt hos barn och ungdomar, men att den också skulle fungera som ett lokal penninginrättning. Göteborgs sparbank blev en föregångare för den fortsatta sparbanksverksamheten i vårt land. Inte bara i städerna etablerades sparbanker utan även på landsbygden, där härader och socknar inrättade egna banker, en del visserligen mycket små. År 1928 nådde antalet sparbanker kulmen, då man kunde räkna till 498 sådana i vårt land.

Gefle Stads Sparbank finns med bland de tio av våra tidigaste uppkomna sparbanker. Den startade sin verksamhet 1824 med grosshandlarna Hans Wilhelm Eckhoff och Pehr Ennes samt landshövding Erik Sparre som främsta initiativtagare. Pehr Ennes (1756-1829) var född och uppvuxen i Gävle och blev så småningom innehavare av det stora handelshuset P. Brändström & Co, med den talrikaste handelsflottan i Gävle och en mindre bankirörelse. Han var gift med dottern till handelshusets grundläggare, Peter Brändström. Denne hade många järn i elden. Han grundade bland annat elementarskolan i Gävle år 1796, senare kallad Gävle borgarskola (i vilken artikel-författaren för övrigt gick ut gymnasiet mer än 160 år senare). Ennes efterträdde honom sedermera i skoldirektionen där. Det som numera är Stadshuset i Gävle uppfördes ursprungligen som familjen Ennes privatpalats 1805, alldeles intill den kommande sparbankens första lokaler vid det som då benämndes Stora Torget, numera Rådhusorget.

Hans Wilhelm Eckhoff (1780-1849) var Ennes svärson, men även hans kompanjon och den egentliga initiativtagaren till grundandet av sparbanken. Som ung flyttade han från Norrköping till Gävle, där han också blev skeppsredare. Han var den som arbetade ivrigast för en sparbanks inrättande i sin nya hemstad och tog kontakt med Göteborgsbankens styrelse för att få närmare upplysningar om verksamheten där. Eckhoff blev så småningom också riksdagsman.

Med sina på så sätt förvärvade kunskaper om erfarenheterna i Göteborg lyckades Eckhoff fånga sin rike svärfars intresse. Ennes utfärdade på sin svärsons enträgna begäran ett gåvobrev på 1 000 riksdaler banko till en grundplåt för en sparbank i Gävle. Detta skedde på hans hustrus begravningsdag den 9 juni 1822. Sparbanken öppnades på dagen två år därefter. Ennes utnämndes till styrelsens hedersledamot, medan Eckhoff utsågs till ledamot av direktionen, vilket han förblev till 1844. Ennes skänkte i sitt testamente ytterligare 1 000 riksdaler banko till banken.

Enligt *Gefle Stads och Läns Adress-Kalender 1877* satt då i direktionen

representanter för "Ståndspersons-societeten", "Handelsföreningen", "Handtverksföreningen", "Fabriksföreningen", "Skepparesocieteten" och "Fiskaresocieteten".

Från början hade banken sina expeditiionslokaler vid Rådhuset i Gävle, åren 1824-1869. *Fig. 1.* Den 10 juli 1869 brann staden. Praktiskt taget alla byggnader norr om Gavleån förstördes, Rådhuset var illa brandskadat och bankverksamheten där flyttade till Slottet för ett par år, 1869-1871, och därefter till Norra Kungsgatan 5 där de höll till 1871-1899. Från 1899 låg huvudkontoret vid Nygatan. Byggnaden står kvar, och högt över huvudingångens port löper fortfarande inskriptionerna: "Lat hand gör fattig – Idog hand gör rik" samt "Sparad penning är som vunnen – Dubbelt värd om ädelt brukad". (Det sedan 1997 bildade Föreningssparbanken har adress Nygatan 25¹.) Den 9 juni 1924 firade Gefle Stads Sparbank 100-årsjubileum. Till denna utgavs en medalj graverad av Sven Kulle. På medaljens åtsida visas bankbyggnaden på Nygatan. På framsidan ses bankens monogram GSSB samt samma deviser som över bankens port. *Fig. 2.*

Fig. 1. Rådhuset i Gävle samt dåvarande Stora Torget, nu Rådhusorget. Åren 1824-1869 hade Gefle Stads Sparbank sina första expeditiionslokaler där. Till vänster ses det hus som Pehr Ennes lät uppföra åt sig och sin familj år 1805. Teckning signerad av Ferdinand Tollin (1807-1860/65).

Repro Gabriel Hildebrand.

¹ Föreningssparbanken bildades formellt i november 1997 efter det att Sparbanken Sverige AB förvärvade Föreningsbanken AB

Fig. 2. Gefle Stads Sparbanks 100-årsjubileum 9 juni 1924. Medalj graverad av Sven Kulle (1860-1945), som också utförde bankens sigill. Bankbyggnadens arkitekt var Aron Johansson (1860-1936), som även ritade Riksdagshuset och fjörra Riksbanken i Stockholm. KMK inv.nr 17668. Foto Gabriel Hildebrand.

Hemsparbössa

Sparbankerna hade ju en tidig tradition med hemsparbössor och skolsparande. Hemsparbösseverksamheten i Sverige inleddes vid tiden kring förra sekelskiftet. Först ut bland sparbankerna anses Höganäs Sparbank i Skåne vara, som redan vid dess stiftande 1899 delade ut sparbössor till hemmen. Där skulle de tömmas regelbundet av en från banken utsänd uniformerad vaktmästare. Även Göteborgsbanken var tidig, år 1902 kom deras hemsparbössor ut. Syftet var att befrämja sparsamheten huvudsakligen bland barn. Enligt en undersökning år 1916 förekom hemsparbössor då i minst 41 sparbanker, varav 35 i städer och resten på landsbygden. Antalet sparbössor var då uppe i 36 233.

Vid sparbanken i Gävle startade denna verksamhet den 9 juni 1904, då man firade bankens åttioårsdag. Redan på själva högtidsdagen mottog 141 blivande småsparare varsin bössa.

Hemsparbössorna antog med tiden olika fantasifulla former. Medan Höganäs sparbössa mera såg ut som en plåtburk (mycket trevlig sådan) med lock och lås så hade sparbanken i Gävle tagit fram en plåtsparbössa utformad som ett litet rött tegelhus. Fig. 3. Den tillverkades av Erik Ohlsson i Helsingborg och användes även av Falu Stads Sparbank som hade startat sin verksamhet 1825, året efter den i Gävle.

I en historik över Gefle Stads Sparbank åren 1904-1924 skriven av Wilhelm Lindeberg till dess hundraårsjubileum 1924 har denne återgivit utdrag ur ett protokoll angående hemsparbössans lyckade införande där tjugo år tidigare. Se nästa sida. Av protokollet framgår att denna hemsparbössa skulle tömmas på bankens kontor av bössans ägare – och inte i hemmet av bankens tjänstemän som tidigare också varit brukligt. Men endast banken hade nyckel.

Fig. 3. Gefle Stads Sparbanks hemsparbössa av bleckplåt. Just detta exemplar har serienummer 1751 instämplat i botten. Denna typ av plåtsparbössa, utformad som ett litet rött tegelhus, tillhör en av våra tidigaste hemsparbössor och är tillverkad av Erik Ohlsson i Helsingborg. Höjd 106 mm. KMK.

Foto Gunnel Jansson.

Bankstyrelsen ville icke allenast hugfästa sin åttioårsdag med en minnesfest, den ville därjämte vidtaga någon åtgärd, som stod i sammanhang med sparbankens ändamål och verksamhet.

Redan någon tid hade inom styrelsen diskuterats, huru sparsamhet och kapitalbildning, om än i smått, lämpligen skulle kunna befordras genom s.k. hemsparbössor. Den 3 maj 1904 beslöt styrelsen på förslag av verkställande direktören, att från och med sparbankens åttioårsdag dylik rörelse skulle öppnas och anordnas enligt de bestämmelser direktörens förslag innehöll:

1) Nyckeln till hemsparbössan förvaras hos sparbanken;

3) När sparbössan företes å sparbankens huvudkontor, tömmes dess innehåll under kontroll av innehavaren, varefter medlen omedelbart införas å bössan tillhörande motbok;

4) Medlen insätts på hemsparbössans motbok under förbehåll från insättarens sida, att desamma skola inestå minst ett års tid och icke få lyftas förr än efter sex månaders uppsägning.

6) Högsta belopp, som under ett kalenderår får insättas på hemsparbössans motbok är 120 kr och högsta belopp, varå ränta gottgöres är 1,000 kr. Överskjutande belopp kan av ägaren insättas på vanlig motbok;

7) Ränta gottgöres å hemsparbössans motbok med en halv procent högre än å vanlig motbok samt räknas från och med dagen efter insättningsdagen.

Den 14 juni, d.v.s. fem dagar efter minnesdagen, rapporterar direktör Nordin att 186 hemsparbössor utlämnats, därav 141 på själva högtidsdagen. Genom sparbössorna har under åren 1904-1923 hopsamlats ett belopp av tillsammans kronor 1,005,278:19, utgörande sparslantar från det "yngsta Gefle".

Skolsparande

Den första organiserade sparformen för att stimulera till ett regelbundet sparande var skolsparandet. Stockholms Stads Sparbank började med skolsparande redan 1869. Till Gävle kom sparformen först 1907.

Det var ju sparbankernas ändamål att huvudsakligen vända sig till det

uppväxande släktet. Det var också vad Sparbanken i Gävle gjorde. Den vände sig till samhällets yngre medlemmar och fann dessa vara en utomordentlig målgrupp för anmodande om "sparsamhet och kapitalbildning". Man fortsatte därför inriktningen på dessa yngre potentiella sparare, som man förmodade annars skulle slösa sina veckopengar på onödiga ting. Ett skolsparande inleddes 1907 och redan vid årets slut hade 1 046 skolbarn sitt eget konto i banken. Så här skriver Lindeberg vidare:

Om någon tror, att vår energiske direktör Nordin lät sig nöja med bildandet av dessa kapitalister i smått, tager han miste. I förbigående må sägas, att väl ingen trott det. Det fanns än mindre kapital, som skulle invallas och ledas in i den stora strömfåran, sak samma om det betydde ringa vinst för banken, men däremot betydligt ökat arbete och även kostnader.

Den 15 januari 1907 är denne sparsamhetens apostel färdig med ett nytt förslag. Han anmälde då till styrelsen, att underhandlingar pågått med stadens folkskoleinspektör och folkskollärare om anordnande av uppsamling i folkskolorna för insättning på sparbanksbok av de folkskolbarnen tillhöriga små penningbelopp, "som de eljest använda till uppköp av snask, cigaretter och dylikt" och hade han varit förvissad om, att han handlade med styrelsens goda minne, då han redan utlovat, att sparbanken skulle kännas vid de kostnader, som nödvändigtvis bleve förenade med det jämförelsevis stora arbetet utan motsvarande fördel för banken.

Tillvaratagandet av penningarna i skolorna skulle utan ersättning förmedlas av lärarpersonalens medlemmar var och en i sin klass, varvid till barnen skulle utdelas särskilda små sparbanksböcker, vari beloppen infördes. När insättningsarna uppgingo till en krona eller därutöver, skulle pengarna överlämnas till sparbanken för införing på vanligt sätt i sparbankens vanliga motböcker. För lärarne skulle särskilda sparbössor – en för varje klass – anskaffas.

Slutligen hade verkställande direktören utlovat, att räntegottgörelsen å dessa sparmedel skulle bliva densamma som för hemsparbössorna eller en halv pro-

cent över den vanliga insättningsröntan.

Direktörens förlitan till styrelsens goda minne gäckades icke. Den icke allenast godkände förslaget, utan "skulle vad som förekommit införas i protokollet under uttalande av styrelsens livliga sympatier för förslaget". Även detta sparbankens uppslag har burit god frukt. Vi få ju komma ihåg, att insättarna här så gott som uteslutande tillhöra de minst bemedlade inom samhället. Redan vid första verksamhetsårets slut hade 1,046 skolbarn sitt eget konto i banken med en gemensam behållning av kronor 3,640:25, vilket belopp insatts i 1,541 poster. Sex år senare hava 2,414 barn gjort större eller mindre insättningar i sparbanken. Det insatta beloppet utgjorde tillsammans kr 16,810:19 och den barnen gottgjorda röntan därå kr 3,440:71 eller tillsammans kr 20,250:90. Sammanlagt hava skolbarnen under åren 1907-1923 under sin skoltid i sparbanken insatt det ingalunda föraktliga beloppet av kr 48,836:77.

Visserligen har åtskilligt av vad som insatts av mängden uttagits efter slutad skoltid, men, och detta är det betydelsefullaste, det stora flertalet har fortsatt det i skolåren påbörjade sparandet, vilket tydligt framgår därav, att sammanlagda behållningen å skolsparbanksbehållningen den 31 December 1923 uppgick till den aktningssvärda summan av kr 119,662:68.

Även vid avdelningskontoren ske insättningar ungefär på liknande sätt som i Gefle.

ULF NORDLINDS MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46

Box 5132 102 43 Stockholm
Tel 08/662 62 61 - Fax 08/661 62 13

**KÖPER • SÄLJER • VÄRDERAR
MYNT • SEDLAR • MEDALJER
ORDNAR**

Medlem av Sveriges
Mynthandlares Förening

För att på ett enkelt och rationellt sätt stötta barnen i sparandet hade man året innan i Linköping börjat praktisera skolparlådor. Detta skedde i samverkan mellan Linköpings sparbank och folkskollärarkåren där. "Att lära barnen spara, är att uppfostra dem till nykterhet" lär dess upphovsman, folkskolläraren Gustav Lind, ha sagt. Det var denna tanke om skolsparksverksamheten som uppfostringsmedel som vann gehör i Gävle stads sparbank och hos den "energiske direktör Nordin".

SPARAD PENNING ÄR SOM
VUNNEN
DUBBELT VÄRD OM ÄDEL
BRUKAD

Klocksparbössa

I Kungl. Myntkabinetets samling finns ett litet sparur med ett klockfodral i blå metall. *Fig. 4.* Det skänktes 1996 tillsammans med ett flertal andra sparbössor av Sparbanken i Stockholm inför museets nya utställningsbyggande. Liksom de äldre modellerna av trä har denna ett myntinkast, men på baksydet. Bakpå finns också en svart metallplåt fastnitad med inskriften "Gefle Stads Sparbank". Märket är SELECTA, vilket framgår av en stämpel på urets baksyde. Sparklockstypen finns även i Tyskland. Nederst är ett nyckelhål placerat på luckan framför uppsamlingslådan. Urtavlan är fyrkantig och har arabiska siffror. Till skillnad från de äldre klocksparbössorna har denna ingen väckningsfunktion.

Sparursförsäkringen var en specialitet inom livförsäkringsbranschen från 1920-talet fram till ca 1960, men idén med klocksparbössor upptogs uppenbarligen också av sparbanker. Sparandet gick till så att man "matade" uret varje vecka med en eller ett par enkronor. En inspektör från försäkringsbolaget tömde uret med tre månaders intervaller och kvitterade ut sparpremien. Förmodligen användes sparbankens sparur på samma sätt som dess hemparbössa, d.v.s. man gick själv till banken för att tömma dess innehåll och få sparbeloppet inskrivet i bankboken.

Utställning

Måndagen den 19 februari 1962 öppnades en tillfällig utställning i det som då var Gävleborgs Sparbank i dess huvudkontor på Nygatan 26. Banken visade i huvudsak sin egen samling med mynt från Gustav Vasas tid och framåt – "Svenska mynt under 400 år". Den från TV då kände 10.000-kronorsvinnaren Bertel Ting-

Fig. 4. Klocksparbössa märkt med "Gefle Stads Sparbank" på baksydet. Bössan har ett hölje av blå metall, medan urramen och baksydet är av gul mässing. Den har också små runda kulor som "fötter".

Höjd 120 mm, bredd 95 mm, djup 50 mm. KMK. Foto Gabriel Hildebrand.

ström hade ordnat utställningen. Bankens samling hade till största delen köpts av slöjdläroaren Brolund i Gävle, "en fin samling med väl valda typer" enligt Tingström, som också ordnade en informationskväll om svensk mynthistoria.

Nya tider, nya seder

Förr kunde nyfödda barn få en sparbössa som gåva av den lokala sparbanken. I Gävle fick man så småningom en hundralapp direkt insatt på en nyöppnat konto. Allt för att stimulera barnen och deras föräldrar att spara i banken. Nu gäller andra tider och sparförmor.

"Spara i gris inte längre inne." Den rubriken hade ett av reportagen om barns fondsparande i stockholmstidningen METRO för en tid sedan. Där menar man att barnens eget sparande minskar. "Den färgglada spargrisen i bokhyllan är föråldrad. I stället sätter föräldrarna in pengar i fonder, köper aktier och liknande", som man kan tänka sig ger en bra utdelning på sikt.

Att tömma spargrisen hos Svensk Kassaservice, t.ex., kostar pengar, även om man avser att sätta in innehållet på ett konto i en av de banker som denna är ombud för. Man ser numera spargristömningen som en tjänst som man vill ha betalt för och

inte som en tillgång för banken. Föreningsparbanken tar inte ut någon avgift om man sätter in sina sparade mynt på ett konto där. Men man satsar hellre på att locka till sparande i fonder, och nyblivna föräldrar får ett presenterbjudande om man fondsparar till sitt barn varje månad.

Så hemsparbössan, skolsparandet och sparuret är numera historia. Men sparbössans tid är ännu inte förbi, tack och lov.

Litteratur

Elfstrand, P.: Hans Wilhelm Eckhoff. *Svenskt Biografiskt Lexikon*. Vol. XII, s. 36-39. Stockholm 1949.

Elfstrand, P.: Pehr Ennes. *Svenskt Biografiskt Lexikon*. Vol. XIII, s. 756-761. Stockholm 1950.

Gefle Dagblad, notis den 19 februari 1962.

Golabiewski Lannby, M.: Klocksparbössor. *SNT* 2002:5 s. 102-103.

Körberg, I.: *Skolsparandets historia*. 1992.

Körberg, I., Wiséhn, I.: *Sparbankernas historia*. Kungl. Myntkabinetets katalog nr 29. 1990.

Körberg, I., Lindmark, E., Wiséhn, I.: *Sparbössor. Sparbössans historia under 2000 år*. 1992.

Leffler, J. A.: *Sparbank. Nordisk Familjebok*, band 26, sp. 563-566. Stockholm 1917.

Lindeberg, W.: *Gefle stads sparbank. Historia 1904-1924*. Gävle 1924.

Nordlund, C.: Spara i gris inte längre inne. *METRO* den 7 maj 2003 s. 13. □

Lösningen på

Myntnamnsflätan i SNT 2003:8

F	R	A	N	C		P	R	U	T	A
R			R	O						U
A			M	O	H	U	R			R
N	C		W	N	Z					A
K	R	O	O	N		D	A	L	E	R
		L				O				
K	R	O	N	A		P	I	T	I	S
U	N		M	E	Y					U
R			B	A	I	S	A			C
U			N		O					R
S	O	L	D	I		S	E	N	T	E

Myntnamnen var:

1. AMAN
2. AURAR
3. BAISA
4. COLON
5. CROWN
6. DALER
7. FRANC
8. FRANK
9. KRONA
10. KROON
11. KURUS
12. MOHUR
13. PESOS
14. PITIS
15. POUND
16. PRUTA
17. SENTE
18. SOLDI
19. SUCRE
20. ZLOTY

Bokstäverna i de skuggade rutorna blev rätt omkastade POUND.

Utgavs assignationer vid Lyckås gård, Småland?

Under 1800-talet, men även under seklet dessförinnan, förekom det att enskilda personer utfärdade skriftliga anvisningar som begagnades som sedlar. Dessa gällde i innehavarens hand utan transport och de var dragna på ett konto, oftast hos Rikets Ständers Bank. Anvisningarna, som ibland även kallades assignationer, blev särskilt vanliga under 1820-1860-talen. Genom lagstiftning tilläts nämligen enskilda att utställa sådana anvisningar på 20 riksdaler banko. Hos nämnda bank rör det sig om mer än ett sjuttiofåtal företag eller enskilda personer som utnyttjade sig av denna rätt att utställa anvisningar på sina konton.

"Sedlarna" är oftast mycket typografiskt tilltalande, tillkomna under en period med fin boktryckarkonst. Många utställare skötte sina konton väl och anvisningarna kunde cirkulera bland allmänheten med stor tilltro. Sedlarna ansågs av många som lika säkra som riksbanks-sedlarna och mottogs även av vissa enskilda banker.

Mer beklagligt var förhållandet att för några utgivare gick det betydligt sämre, vilket resulterade i konkurs. Ett sådant exempel är den stora "sedelutgivningen" vid Skultuna bruk som bland annat förorsakade innehavaren C. W. Hammarskölds konkurs. Denne utfärdade stora sedelmängder utan att för ett ögonblick tveka inför det förhållandet att någon täckning för sedlarna inte fanns i banken. Exempelvis hade Östergötlands bank vid Hammarskölds konkurs i sin kassa trettio av hans sedlar. Beryktad i detta sammanhang är också Ruds gård, där C. D. Larssons konkurs gjorde sedlarna nästan värdelösa.

Framför allt var det bruksägare och innehavare av större gods som var utställare av assignationer, och vid Huseby bruk i Kronobergs län kallades dessa för "grevesedlar". Skultuna bruks assignationer fick smeknamnet "Hammarsköldare", eftersom de undertecknades av Carl Wilhelm Hammarsköld. I Kungl. Myntkabinetets samlingar finns, förutom ett flertal assignationer i original, även ett stort antal blanketter och provtryck till assignationer från olika bruk och gods. Eftersom det i offentliga samlingar finns assignationer som saknar datering och inte är undertecknade, bevarade från ett antal bruk och gods, får man förmoda att denna idé

till sedelutgivning stannade på planeringsstadiet för många bruks- och godsägare.

Ett sådant exempel är en blankett och ett provtryck på en sedel från Lyckås i Skärstad, Jönköpings kommun. Lyckås gård ligger utmed gamla riksettan mellan Huskvarna och Gränna. Papper till provtrycket kom från Topografiska kåren och det är tryckt av Anders Magnus Spong. Efter studier vid Konstakademien innehade Spong tillsammans med Johan Elias Cardon åren 1835-1841 firman Spong & Cardon stentryckeri, där Spong synes ha varit tryckledaren och Cardon den konstnärliga kraften. Efter det att Anders Magnus Spongs fader hade avlidit 1840 övertog han även dennes koppartryckeri och drev bägge firmorna till 1862. Provtrycket av Lyckås-sedeln är graverad av Carl Severin Wennersten i Stockholm. Han var anställd som gravör vid Generalstabens topografiska avdelning. Blanketten och provtrycket från Lyckås finns i Kungl. Myntkabinetets samlingar.

Den som beställde blanketter och provtryck var Jacob Essen Hamilton. År 1840 började den hamiltonska epoken på Lyckås när Jacob Essen Hamilton kom dit, närmast från Hörle. Greve Jacob Essen Hamilton föddes 1797 på Huseby i Kronobergs län. På Lyckås lät han bland annat bygga nya ladugårdar och gav arkitekt Witting i uppdrag att rita en hergårdsbyggnad. Därmed fick Lyckås en slottsliknande byggnad. Under ett besök i Paris våren 1864 avled greven, politikern och ämbetsmannen Jacob Essen Hamilton. Av blankett och provtryck framgår inte under vilket årtionde som Hamilton planerade för utgivning av assignationer. Blanketten är 20x16 cm och i texten anges att "Herrar Commissarier i Rikets Ständers Bank behagade låta betala till sedelhafvaren Tjugu Riksdaler Banco". I högra kanten valören "Trettio Riksdaler Riksgäld" (1 riksdaler banko = 1 1/2 riksdaler riksgäld). På den andra sidan namnet Jacob Essen Hamilton. Sedelblanketten visar också den grevliga ätten Hamiltons vapen med grevliga kronor över fransk sköld med två tillbakablickande bockar som sköldhållare. I vapnet tre fembladiga rosor kring en halvmåne. Nederst valspråket THROUGH. På sedelblanketten är det även förberett för datering, "Lyckås den ..... 18..".

Även Huseby bruk utgav assignationer och de bär också Hamiltons vapenbild. Åren 1839-1844 lät brö-

Provtryck av assignation från Lyckås. Foto: KMK

derna Malcolm och Hugo Hamilton uppföra en ny herrgård vid Huseby, ca 20 km sydväst om Växjö. Den ersatte en enkel träbyggnad från 1780, som tillkommit i en hast sedan den stora herrgårdsbyggnaden från 1690 hade brunnit. Huseby bruk var ett av Smålands äldsta och största järnbruk. Bröderna Malcolm och Hugo Hamilton hade moderniserat sin industriella verksamhet som innebar ett uppsving för Huseby.

Utställandet av assignationer upphörde när det kom ett bankoreglerande 1863, som försvärade utställandet av brukssedlar.

Magnus Widell

Lästips!

Se också Magnus Widells artikel *Brukssedel från Skultuna bruk i SNT 2002:4*.

Strandbergs Mynt

&
Aktiesamlaren AB

köper och säljer

Mynt, sedlar, ordnar, medaljer, aktiebrev
äldre handlingar m.m.
charta sigillata, fornsaker m.m.

Se vår hemsida
www.aktiesamlaren-bjb.se

Arsenalsgatan 6, Box 7377, 103 91 Stockholm
Tel: 08-611 01 10, Fax: 08-611 32 95

Kanslisten Bergmans förteckning över Kungl. Myntkabinetets samling

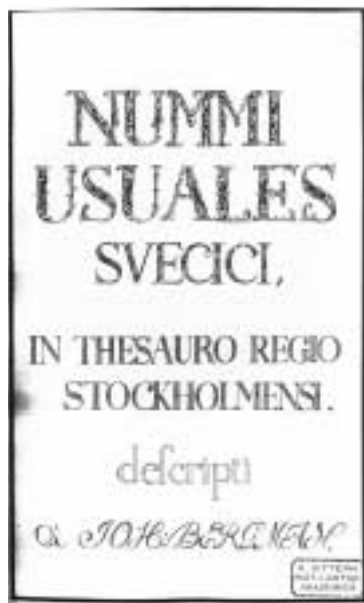
En del människors öde är att göra stort i det tysta. Så är fallet med kanslisten Johan Danielsson Bergman vid Antikvitetsarkivet. Omkring år 1750 har han nämligen upprättat en mycket stor, handskriven förteckning över Kungl. Myntkabinetets samlingar. Förteckningen – som består av flera hundra sidor – är inbunden i två stora samtida helfranska band. Bergman har också utfört volymernas vackra titelsidor. Första volymen har titeln: *Nummi Usuales Svecici in thesauro Regio Stockholmensi*. Den inleds med svenska medeltidsmynt – *Nummi Incogniti Svecana Terra eruti* och avslutas med Fredrik I:s riksdaler 1750.

Inom den svenska delen finns också polletter. Bergman har följande rubrik: *TESSERÆ vulgo POLLETTER*. Här omnämns t.ex. vedpolletter från Sala och kolpolletter från Garpenbergs bruk och Nisshyttebruk. Det är intressant att notera att Bergman redan 1750 vet en hel del om dessa polletter, trots att litteraturen på området då var nästan obefintlig.

Ett kapitel har rubriken *Nummi Arabici, Anglo-Saxonici et alii e tellure Svecica eruti*. Bergman visar här att han någorlunda kunde bestämma arabiska mynt. Han gav sig också i kast med mynt från vikingatiden, d.v.s. anglosaxiska och tyska mynt.

Andra delen av Bergmans stora förteckning ägnas helt och hållet medaljerna i samlingen. På titelsidan står det: *Numismata Symbolica Sveciae in thesauro Regio Stockholmensi*. Noggrant går Bergman igenom samlingen och gör goda beskrivningar. Den sista medaljen i volymen är över Adolf Fredriks kröning 1751.

Tyvärret vet vi idag knappast något alls om Johan Bergman. Vi vet att han då och då var knuten till Antikvitetsarkivet. Första gången som han finns upptagen på tjänstgöringslistorna var den 10 december 1746. Sista gången som han omnämns (då som kanslist) är 9 november 1750. Det är emellertid sorgligt att han inte blivit ihågkommen eftersom han uppenbarligen var kunnig i numismatik och har efterlämnat en mycket omfattande katalog. Han hade oturen att tjänstgöra under den period då Johan Helin var riksantikvarie. Helin var inte särskilt aktiv och hade inga större ambitioner. Han slutade som riksantikvarie 1750 och då inträder i hans ställe Carl Reinhold Berch. Det fanns naturligtvis inte plats för ytterligare en numismatiker. IW

Källor

Handlingar rörande tjänstgörande i Antikvitetskollegiet och Antikvitetsarkivet 1665-1765, F4, ATA.

Johan Bergman, katalog över Kungl. Myntkabinetets samling, två volymer, ca 1750-51. ATA. Serie DI, förteckningar och inventeringslistor.

När Thomas Jefferson ägnade sig åt mynt- och medaljfrågor i Paris

Av Ian Wiséhn

På floden Seines vänstra strand i Paris ligger Hôtel des Monnaies. Huset ritades av Jacques-Denis Antoine. Det byggdes mellan åren 1768-1775. Den amerikanske politikern Thomas Jefferson (1743-1826) besökte huset många gånger när han var Förenta Staternas representant i den franska huvudstaden. Han var där dels för att studera myntningen, men också för att besöka markisen de Condorcets hem. Condorcet var en politisk reformator, matematiker och sekreterare i franska Vetenskapsakademien. Dessutom var han *Inspecteur général des monnaies*, därav bostaden i myntverket.

1. Thomas Jefferson. Miniatyr målning utförd av John Trumbull.

Jefferson hade både ett teoretiskt och ett praktiskt intresse för mynttillverkningen. Inför Parisresan utgav han en skrift riktad till Kongressen med titeln *Notes on the Establishment of a Money Unit, and a Coinage for The United States*. Skriften gavs även ut i Paris 1785, som en 14-sidig pamflett. När Jefferson återvände till Förenta staterna blev han Secretary of State. Det var i den kapaciteten som han år 1790 skrev *Report ... on weights, measures and coins* (utgiven i New York 1790). Han var också djupt inblandad i skapandet av det s.k. *United States Mint in Philadelphia*. Detta myntverk leddes av Jeffersons gode vän, David Rittenhouse.

2. Jean-Pierre Droz – medaljgravören som Jefferson försökte locka till Förenta staterna.

Jefferson besökte Hôtel des Monnaies på Quai de Conti i januari 1787. Han gick dit tillsammans med Ferdinand Grand, som fungerade som Förenta staternas bankir i Frankrike, och Matthew Boulton från Birmingham. Boulton var ägare till *The Soho Mint*. Herrarna skulle se på när schweizaren Jean-Pierre Droz (1746-1823) präglade provexemplar av ett 6-livremynt som kallades *Écu de Calonne*. Myntet cirkulerade aldrig. Jeffersons mål med besöket var att försöka locka Droz att flytta till Förenta Staterna för att där bli gravör och myntmästare. Så blev det dock inte

utan i stället blev det Boulton som vann. Droz flyttade till Birmingham och stannade kvar där ända till 1799 då han återvände till Paris. Det var då han skulle rita förslaget till guldmynten som mer allmänt kallades *napoléons*.

Jefferson hade även uppdraget att i Paris beställa en serie medaljer som skulle hedra minnet av den amerikanska revolutionen. Detta var ett projekt som liknar Gustav III:s medaljhistoria och den franska föregångaren över viktigare händelser under Ludvig XIV:s regering. Beställare av medaljerna var den amerikanska kongressen. Jefferson skulle bl.a. kontrollera att kvaliteten höll måttet. Han konsulterade även *Académie des Inscriptions et Belles-Lettres* för att få fram de latinska inskriptioner som skulle finnas på medaljerna. Dessutom hade Jefferson kontakt med medaljkonstnärerna Augustin Dupré, Benjamin Duvivier och Nicolas-Marie Gatteaux. De beställda medaljerna hade bl.a. följande teman: Horatio Gates – slaget vid Saratoga; Anthony Wayne & John Stewart – slaget vid Stony Point och John Paul Jones – sjöslaget mellan Bonhomme Richard vs Serapis.

Den mest omtalade Parismedaljen som gjordes för Förenta Staterna var den s.k. *Diplomatic Medal*. Den skulle användas som gåva till hemvändande utländska sändebud. Den präglades 1790 och graveringen hade utförts av

3. Provmynt, det s.k. *Écu de Calonne* från 1786/87.

4. Minnesmedaljer över amerikanska framgångar under självständighetskriget mot Storbritannien. Dessa medaljer, som ligger på en specialgjord platta, överlämnades till president George Washington.

5. Den s.k. Diplomatic Medal som användes som gåva till hemvändande utländska sändebud.

Augustin Dupré. Själva präglingen av de amerikanska medaljerna skedde i den kungliga inrättningen *Monnaie des Médailles* som då fanns i Grande Galerie du Louvre. Medaljpräglingen flyttades över till andra sidan Seine år 1806. Då slogs mynt- och medaljframställningen ihop i byggnaden *Hôtel des Monnaies*.

Myntverket på Quai de Conti innehöll även lokaler som inhyste *École Royale des Mines* som bl.a. ägde ett omfattande mineralogiskt "kabinett" som ihopsamlats av skolans direktör, B. G. Sage. Jefferson besökte även andra ställen som innehöll numismatiska samlingar. Så t.ex. besåg han och markisen de Chastellux, i februari 1786, ett medaljkabinett i *Palais Royal*. Dessutom vet vi att Jefferson besökte Grande Galerie du Louvre. Här fanns bland mycket annat också *Monnaie des Médailles* med sina ateljéer där medaljer präglades. Där fanns även ett litet numismatiskt museum.

Thomas Jefferson bodde i Paris från augusti 1784 och fram till september 1789. Dessa fem år var den längsta tid som Jefferson bodde i en

stad. När han återvände till USA för att bli Secretary of State bodde han ett par månader i New York. Därefter hade han ett hushåll i Philadelphia 1791-1793. Under sin presidenttid (1801-1809) bodde han i Vita huset i Washington D. C. – som var en stad enbart till namnet. För övrigt bodde han på landet i sitt hus Monticello, där han avled 4 juli 1826.

Litteratur

Betts, C. W.: *American Colonial History Illustrated by Contemporary Medals*. New York 1894.

Rice, H. C.: *Thomas Jefferson's Paris*. Princeton, New Jersey 1991.

Taxay, D.: *The U.S. Mint and Coinage. An Illustrated History from 1776 to the Present*. New York 1966.

Foto: Gabriel Hildebrand, KMK.

6. Almanacka utgiven av det franska myntverket 1787. Detta exemplar har ägts av Jefferson. □

Kunglig bespisning mot pollett

Den 21 januari 1879 skulle Oscar II fylla 50 år. Med anledning av denna högtid anmälde kungen och drottningen att man inför den kommande vintersäsongen ämnade skänka 6 000 kronor till ved och mat åt fattiga, arbetslösa personer. Dessutom beslutades att de danstillställningar för ungdomar som man brukade anordna till prinsarnas – d.v.s. kronprins Gustaf (V) och hans bröder Oscar, Carl och Eugen – förnöjelse en gång i veckan skulle inställas denna vinter. De pengar som dessa danssoiréer beräknades kosta skulle i stället gå till mera behjärtansvärda mottagare, de fattiga och arbetslösa.

Varje dag under två vintermånader delade man ut middagsmat till de som ansågs förtjäna detta understöd. För middagens hämtande skulle den behövande avlämna en därför avsedd pollett, förmodligen av papper. På denna stod det tryckt:

Enligt förordnande af D. D. M. M. konungen och drottningen utlemnar slagteribolaget i Stockholm mot denna pollett...

Därefter följer beskrivning av "dagens rätt". Slakteri-aktiebolaget var både slakteri och korvfabrik och tog trettio öre betalt per pollettmått. Bolaget hade försäljningsställen på Stora Nygatan 44 och Ladugårdslandstorg 4. Kanske var det dit de behövande begav sig.

Vad fick man då för middagsmat? Måltiden – som ansågs så rikligt tilltagen att den borde räcka till två personer – kunde bestå av olika slags soppa med gryn och rötter, rågbröd, kokt fläsk eller lungmos, stuvat kött och potatis eller lappskojs. Något år innan, 1878, hade grunderna för mått och vikt förändrats, meter för längdmått, liter för rymdmått och kilo-

gram för viktmått hade införts. Men fortfarande angavs måltidsmåten på polletten i kanna, ort och pund.

Men i Söndags-Nisse gjorde man sig lustig över denna "kungliga måltid" med lungmos, gryn och rötter. Snoilsky, däremot, hyllade kungen med orden:

Haf tack att under purpurn ett hjerta jemt fick rum

Men sången hejdar ordet och blir af vördnad stum,

Det är ej tacksamheten uti ett enda bröst,

Det är de mångas stämman som lånat här sin röst.

Om raderna gällde kungens person i allmänhet eller bespisningen i synnerhet framgår inte.

MGL

Källa

Lindorm, E.: *Ny svensk historia. Oscar II och hans tid.* Stockholm 1936. □

Medaljminnen från Stockholms Allmänna Skridskoklubb

Stockholms Allmänna Skridskoklubb (SASK) stiftades 1883. Först kallades klubben *Stora Skridskoklubben*, men efter endast några månader bytte man namn. Under klubbens storhetstid omkring 1900-1920 var SASK en av världens mest kända skridskoklubbar.

Åren 1884-1905 hade SASK bana på Nybroviken. Bland klubbens mest kända konståkare räknas Ulrik Salchow och Gillis Grafström. Förutom konståkning ägnade sig medlemmarna åt hastighetsåkning.

Här presenteras två medaljer från SASK. Den första är en präglad ensidig silvermedalj utförd av Adolf Lindberg 1884. I mittpartiet finns en sköldkomposition omgiven av en lagerkrans. Två sköldar visas, nämligen en med S:t Erik som en symbol för staden Stockholm; den andra skölden visar tre skridskor placerade ovan varandra. Omskriften lyder: *STOCKHOLMS ALLMÄNNA SKRIDSKO-KLUBB 1884*.

Den andra "medaljen" har ett helt annat utseende. På ett medaljband av vattrat siden (färgerna blått och vitt) finns fastsatt ett silvermärke bestående av en sköld med texten: *STOCKHOLMS/ALLM/SKRIDSKO/KLUBB*. Bakom skölden finns två korslagda skridskor av äldre typ.

IW

1. Prisedalj från Stockholms Allmänna Skridskoklubb. Graverad av Adolf Lindberg 1884. Ensidig.

2. "Medalj" från Stockholms Allmänna Skridskoklubb. Detta tecken kan ha använts som prisedalj inom klubben, men troligare som medlemsmärke som t.ex. kunde sitta på kavajslaget.

Foto: Jan Eve Olsson, RAÄ.

Minnesmynt

Tintin-mynt

Ett belgiskt mynt med valören tio euro har kommit ut till minne av seriefiguren Tintins 75-årsdag. På myntets ena sida visas Tintin med sin hund Milou.

Cashkortet bort

Storbankernas satsning på cashkortet – betalkortet som skulle ersätta mindre kontantbelopp – läggs ned. Konceptet blev ingen succé. Kortet lanserades 1996 och användningen hade sin topp under 1999 med en total omsättning på 4,4 miljoner kronor.

Prenumeranter på NNUM

Under 2004 kommer SNF genom sin distributör i Sverige att sköta befordran av Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad, vilket tidigare gjordes från Danmark. Motiveringen är de höga portkostnader som gäller i Danmark om NNUM, som hittills, ska befordras enskilt till varje prenumerant i Sverige. Föreningen förlorar på nuvarande prisättning men tar förlusten under 2004.

Nästa år, 2005, blir det en höjning av priset på NNUM, för närvarande okänt hur mycket. Vi återkommer i saken.

Svenska Numismatiska Föreningens kansli, Carin Hirsch Lundborg

Myntsamlingen i Landskrona museum

Bland Nils Ludvig Rasmussons (tidigare chef för Kungl. Myntkabinettet) efterlämnade papper finns ett gulnat tidningsurklipp från *Sydsvenska Dagbladet Snällposten* daterat 23 februari 1967. Här berättas att Landskrona museum fått en fin deposition av främst danska silvermynt från Landskrona Högre Allmänna Läroverk. Samlingen tillhörde skolans kuriositetskabinett och skulle visas i museets nya myntavdelning.

Depositionen omfattade danska mynt från Knut den stores tid och fram t.o.m. Fredrik III, d.v.s. från 1000-talet till freden i Roskilde 1658. Även några svenska plåtmynt ingick. I läroverket hade samlingen ingått tillsammans med andra åskådningsföremål. Detta var ju något som varje äldre läroverk med självaktning höll sig med förr i tiden. Det ingick i pedagogiken att man skulle kunna visa upp ett autentiskt föremål, t.ex. ett romerskt mynt, samtidigt som läraren undervisade om romartiden. De äldsta kända myntförvarnen som läroverket gjort härstammar från tidigt 1800-tal.

För Landskrona museum kom depositionen lägligt eftersom man under två år planerat en myntutställning. Nu fick man viktiga kompletteringar.

År 1937 publicerade Bengt Thordeman en viktig artikel i *Nordisk Numismatisk Årsskrift*, "Nordens offentliga myntsamlingar", som bl.a.

upptar Landskronasamlingen. Under museets rubrik står endast att *Samlingen har grundats genom gåva 1910 av direktör A. J. Roman och under rubriken "läroverket" står det att Samlingen omfattade 1919 c. 4.300 nr.*

Museets myntsamling utökades senare genom donationer och vissa inköp. Dessutom har man en del myntfynd som hittats i jorden eller i sjön. Man har bl.a. ett plåtmynt från Karl X Gustavs regering, 1 daler sm 1657, som påträffats i vraket "Samson" i Landskrona hamn. "Samson" sjönk på 1600-talet och ombord fanns en mängd plåtmynt, buntade med koppartråd.

När Landskronas gamla stadskyrka *Johannis Baptistae* grävdes ut 1946 fann man i norra sidoskeppet borgmästaren Oluf Truelsens grav. Förutom en likkistsplåt av mässing med alla uppgifter om den döde, hittades en s.k. klipping från 1564 som möjligen fått följa med borgmästaren i graven 1603 som ett "karonsmynt".

Samlingens huvudnummer uppgavs vara en 2-mark 1675 från Landskrona som man 1966 köpt för 15 000 kronor från Hirschs myntauktion. Även andra mynt som präglats i Landskrona finns i samlingen. Vid planerandet av den nya utställningen hade man fått hjälp från Kungl. Myntkabinettet i Stockholm.

Polletter från Gimo Bruk i Uppland

Tre kollevaranspolletter för Gimo Bruk.
Foto KMK.

Till de tidigare beskrivna Gimopolletterna i SNT 2001:8, s. 196-197, kommer de här avbildade från Risinge gård, som Norrtälje Mynthandel inköpte och sedan sålde till Kungl. Myntkabinettet.

Det rör sig om kollevaranspolletter med de inslagna siffrorna 2, 6 och 11. Siffrorna avser hektoliter. Därunder syns bokstaven G för Gimo. Frånsidan är slät. Polletterna är fyrkantiga med avklippta hörn, den med siffran 2 mäter 24x20 mm och de med 6 och 11 ca 21x20 mm. Koppar.

Troligen finns fler av denna sort men med andra välöretäckningar. Polletterna är varken beskrivna i Stiernstedt eller i Numismatiska Meddelanden.

Börje Rådström

Tryckt auktionsförteckning från 1767 över Carl Hindric Wattrings numismatiska samling

Carl Hindric Wattring (1713-1766) ägde egendomarna Ekensberg och Rinkesta. Detta räckte som sysselsättning för en man utan tjänst och som i olika sammanhang kallade sig "välborne herrn" (adliga ätten nr 848). Han hade ärvt allt från sin far, inklusive ett mycket dyrbart bibliotek. Fadern var kammarrådet Carl Henric Wattring (1674-1733). Han nämns i R. v. d. Harlts *Holmia Litterata*, där han kallas *Recessuum & auctorum publicorum collector curiosissimus*. Säkert var det fadern som införskaffat den medalj- och myntsamling som finns medtagen i auktionen efter sonen Carl Hindric

Wattring. Den hade köpts från Jacob Wendelius som varit ritare vid Antikvitetsarkivet.

Hur som helst såldes Carl Hindric Wattrings efterlemnade *Bibliothèque* efter en tryckt förteckning på 112 sidor i *Lohiska huset N:o 133 på Lilla Nygatan näst intill Kongl. Tryckeriet* den 7 mars 1767. Denna auktion följdes av ytterligare en på samma plats, nämligen den 30 maj 1767. Den tryckta fortsättningen hade en avdelning kallad Appendix in folio. Under nr 1 finns följande text:

Jac Wendelii (Ritare; Kongl. Antiquitets Archiv) handskrifne Heraldiske Werk, eller Beskrifning om gamla och nya Ridderliga och Adelige Wapen i Sverige, Danmark och Norrige ... osv. Under nr 2 finns följande rubrik: Samme Mans Medaille och Mynt-Samling, bestående i Aftryck af I. Urgamla och ovissa

Myntslag. II. Svenska Mynt och Medaller ifrån K. Björns tid til K. Fredrichs tid. III. Åtskilliga Danska, Norska, Liffländska, Sachsiska och andra utländska myntsorter.

Jacob Wendelius var som sagt ritare vid Antikvitetsarkivet fr.o.m. 1729. År 1741 blev han ritmästare i Uppsala och han dör där 1754. Hans efterlämnade samlingar av böcker, ritningar m.m. såldes på Stockholms bokauktionskammare den 24 november 1762. Han ägde även numismatiska böcker. Hans mynt- och medaljsamling såldes efter tryckt förteckning den 30 maj 1767. Uppgifterna om Wendelius är hämtade ur C. M. Carlanders verk *Svenska bibliotek och ex-libris*. II och III, Stockholm 1904, sid. 323 (II) och 655 (III).

Ian Wiséhn

Lars O. Lagerqvist 75 år – ett porträtt från en vän och ständig beundrare

En del människor kan finnas en hel dag på arbetsplatsen utan att de märks – så är inte fallet med f.d. museidirektören Lars O. Lagerqvist. Han märks, han hörs och han syns! Det finns ingen tvekan om att Lars har anlänt. Han rör sig hela tiden. Mellan våningarna, i biblioteket, i någons eller allas tjänsterum, vid postlådorna, bankandes på hissdörren när någon uppehåller hissen på ett annat våningsplan ("– där gick hissen åt helvete! Och jag som skulle med"), med gonggongen i hand eller med en busvissling kallar han till kaffe, talande högt om något aktuellt som han sysslar med och egentligen inte riktat till någon särskild. Han märks, men han märker också vad som händer runt om honom. Hans intresserade ögon ser det mesta.

Det har nu gått tio år sedan Lars O. Lagerqvist gick i pension och Kungl. Myntkabinettet har under den tiden flyttat på sig till ny adress. Lars hängde med flytten och har installerat sig i ett eget rum och där fortsätter allt som tidigare. Men det finns naturligtvis skillnader. Borta är de tyngande besluten och ansvaret för verksamheten. Kvar finns ett stort mått av ansvar och lojalitet. Kunskaperna och erfarenheten är förstås ännu större idag än för tio år sedan. Brevet i kuvert och via e-post lämnar Lars rum i en strid ström. De flesta får svar, men ibland kan det bli irriterat och tvärt. Tålmodet för okunnighet och ren dumhet har minskat med åren. Varje dag kommer också helt nya frågor (även om en del besvarades första gången redan 1953). Kan Lars hjälpa en forskare med att bestämma en tysk vapensköld från 1700-talet? Hur var det nu med myntningen under Erik XIV:s regering? Hur gör en medaljkonstnär som vill delta i FIDEM XXIX i Seixal under oktober 2004? Vad är 20 riksdaler banko 1834 värt i dagens pengar? Kan Lars författa en utställningstext som inte får vara längre än sju rader?

Fortfarande är Lars skrivbord överbelamrat med papper i mer eller mindre ordnade högar. Den som vill hitta något i rummet eller på skrivbordet måste genomföra en mindre "arkeologisk" utgrävning. Detta gäl-

Lars O. Lagerqvist 1963.
Foto: ATA.

ler emellertid inte Lars själv, som hittar det sökta nästan direkt.

Damerna i växelns älskar Lars som alltid är föredömligt ordentlig när det gäller att stänga av sin telefon och att lämna besked om när han kommer tillbaka. Skolungdomar och vuxna älskar när Lars busvisslande sammanfattar den grupp som han skall guida i utställningen. Allmänheten älskar Lars när han bedömer deras föremål och "kryddar" samtalet med anekdoter om kända och för de flesta okända personer.

Att äta lunch eller fika med Lars innebär alltid en glad utflykt i det förgångna. Samtalet svänger hastigt mellan obduktionsresultatet när man

öppnade magsäcken på Karl XI till de vinflaskor som Thomas Jefferson glömde kvar i Paris. En gravöppning av någon kunglig kista kan alltid ge en högtintressant uppgift om den dödes längd. Eller varför inte något om Karl XIV Johans matvanor, porfyurnor på Rosendals slott eller något lustigt som Ernst Nathorst-Böös gjorde i DDR för trettio år sedan. Allt innan maten på tallriken kallnat. Unga praktikanter eller oskyldiga kaffegäster tas på utmattning och upplever (efteråt) att de varit med om något unikt, nämligen att få lyssna på en lärdomsgigant och ett miniuniversitet i form av en man på närmare 1,93. Oberörd kan ingen vara efter en kopp kaffe med Lars!

Varje år skriver Lars korta och långa artiklar, utställningskataloger, mindre skrifter eller böcker. Skrivandet går fort och utan större besvär. Uppgifterna är korrekta och anekdoterna många. Känslan för texten finns där på ett naturligt sätt. Detta gäller både när han skriver och då han får tillbaka allt i form av ett korrektur. Det finns få saker som kan uppfylla Lars intresse som ett långt och jungfruligt "korr". När Lars är i slag kan pennan sväva över textsidan som ett bi över pollenfyllda sommarblommor. Nedslagen är alltid många och intensiva.

Hjälpsamheten till kollegor och vänner är egentligen oändlig. Jakten efter en uppgift blir ett minne för livet. Samtidigt kommer en ström med citat – "tiddelipom, tiddelipom". Helt utan närmare fundering eller tanke kastar Lars runt bokstäverna i

I Medaljsalen i Kungl. Myntkabinettet på Storgatan 41. Foto ATA.

*I Historiska museets utställning 1965.
Foto Nils Lagergren.*

*Lars uppvakts på sin 60-årsdag den 8 februari 1989 av riksan-
tikvarien Margareta Björnstad. Foto ATA*

olika namn som t.ex. Gustav II Adolf som snabbt blir Asta II Gudolf.

Självfallet minns Lars exakt vad som dukades fram på FIDEM-mötet i Stockholm 1955, inklusive de olika vinerna. Faktum är att han minns de flesta festmåltider som han deltagit i – och de är många!

Det finns stunder då vissa i omgivningen förknippar Lars person med Muminpappan – trollet som upplivas av faror och äventyr om än det bara handlar om att skicka iväg årets julkort till vänner runt om i världen. Då förvandlas det mest pedantiska tjänsterum (där Lars välvilligt placerat sig för att hjälpa till med utskick-
et) till ett förvirrat och farofyllt kaos, där långa namnlistor över gamla

adresser snabbt blandas med listor över nya adresser. Hela tiden ersätts dessa genom Lars med nya korrigerade versioner som nr I, II och III. Adressböcker flyger över skrivbordet och kuverten tar slut. Om en adress har felaktigt postnummer blir situationen akut. Mest spännande blir det om även årets julkraft (självfallet med Lars som en av författarna) skall kombineras med julkorten. Då är lyckan och förvirringen total.

Det finns mycket roligt att säga om

Lars liv och leverne i Kungl. Myntkabinettet, men en sak är helt klar – Lars är den främste inom svensk numismatik. Det finns de som vet mer om vissa präglingar eller perioder, men knappast någon som har så stora kunskaper över hela det numismatiska området. Då talar vi om det mesta från antikens mynt till dagens kronor och öre. Få svenskar kan mer än Lars om euro och cent och få är så lite nostalgiska när det gäller förändringar i betalsystemen. Det finns ingen i Sverige som vet mer om medaljkonsten än Lars. En åsikt från Lars i en sakfråga är alltid värd att beakta – för det mesta har han nämligen rätt.

Lars O. Lagerqvist började vid Kungl. Myntkabinettet som amanuens 1951 och har varit numismatiken trogen under alla dessa år. Hans namn är välkänt över världen och hans kontakter är otaliga. Bland samlare i Sverige är Lars populär och lättåtkomlig. Samtidigt är hans namn aktat bland museimän och forskare. Vad vi talar om är 53 år i numismatikens tjänst. En gärning där det mesta inom ämnet har påverkats på ett eller annat sätt i positiv riktning genom hans insatser. Främst har han nått ut genom sitt intensiva skrivande. Ett halvt sekels erfarenheter finns samlat i mer än tusen artiklar och skrifter. Kan en människa göra mer?

Ian Wiséhn

*På museigården vid Historiska museets barndag den 13 september 1969.
Foto ATA.*

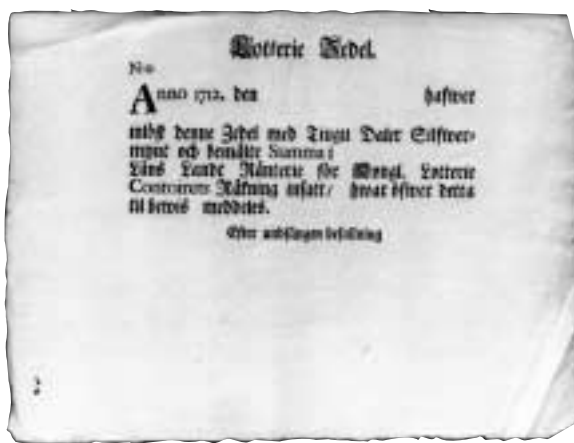

Fig. 1-2. Blanketter till lottsedlar 1712, dels för insättning i växelbanken i Stockholm, dels i respektive läns lantränteri. Privat ägo. Foto: Gabriel Hildebrand..

1712 års lotteri

De närmaste fem åren efter nederlaget vid Poltava har betecknats såsom en övergångsperiod mellan det finansiella system som byggdes på grundvalar lagda av Karl XI och den totala omläggning som skedde under den görtzka perioden 1715-1718. Det stod nämligen ganska klart för de ansvariga att kriget endast kunde fortsättas om extraordinära åtgärder vidtogs. Kronans ordinarie inkomster hade minskat kraftigt till följd av förlusten av provinserna på andra sidan Östersjön och nedgången i handel och sjöfart.¹

Vid början av år 1712 hade Karl XII sedan en längre tid från Bender uppmanat rådsregeringen i Stockholm att utrusta och avsända en truppstyrka till Pommern för försvaret av de sista resterna av östersjöväldet. De ledande i rådet stretade emot, då de ansåg det ogörligt att verkställa operationen i den omfattning som kungen fordrade. Sevraren vid Hel-

singborg 1710, Magnus Stenbock, fick i februari 1712 uppdraget att genomföra transporten. Eftersom Stenbock var en trogen anhängare av kungens krigspolitik, var denna utnämning helt klart ett led i Karl XII:s ansträngningar i att få rådet att agera.²

Rådet började snart vidta åtgärder för att anskaffa erforderliga medel för Pommerns undsättning. En av rådsmedlemmarna, Carl Gustaf Fröhlich, ansåg att det lämpligaste sättet att erhålla kapital vore en "förhöjning" av myntet. Med detta menade han att man borde "slå kopparmyntet 6 gånger högre till priss än det är och fast högre". När Fröhlich såsom generalguvernör i Riga år 1705 på eget bevåg hade utfärdat ett plakat om "förhöjning" av gällande myntsorter till dubbelt värde genom kontramarkering, hade dock Karl XII reagerat kraftigt. Kungen uttryckte sitt "största missnöje" däröver, och Fröhlich ålades att omedelbart återkalla "bemälte - - - skadelige påbud".³

Statskontoret hade dessutom tidigare under 1712 utsatts för kritik då man likaledes självsvåldigt smält ner kungens i räktekammaren befintliga guldbägare och annat "guldgescirr". Genom myntning hade man därav erhållit 1 762 dukater. Kungen beklagade sig från Bender över att åtgärden "mera röjt armoden än att den någon särdeles nytta med sig haft".⁴ Några extraordinära åtgärder vad avsåg myntet var således inte rådet berett att vidta i detta läge.

Ett kuriöst och föga uppmärksam-

mat projekt som man till slut inlät sig på utgjorde ett lotteri, som dessutom var ett förtäckt obligationslån. I augusti 1712 lät rådet patent om ett sådant utgå till guvernörer och landshövdingar.⁵ Den 2/9 inflöt dessutom en underrättelse om lotteriet i *Ordinarie Post-Tidender*.⁶ Det skulle bestå av 25 000 lotter eller "Zedlar" om vardera 20 daler silvermynt (dsm), på vilka följande vinster skulle fördelas:

Vinster		Summa
1 x 1000 dsm	=	1 000
2 x 500 dsm	=	1 000
10 x 100 dsm	=	1 000
20 x 50 dsm	=	1 000
25 x 40 dsm	=	1 000
1 232 x 25 dsm	=	30 800
23 710 x 20 dsm	=	474 200
25 000		510 000

Den som bodde i Stockholm och ville delta i lotteriet skulle göra insatsen i växelbanken (Riksbanken) för Kungl. Lotterikontorets räkning, "tagandes der öfwer Banco Attest". I landsorten skulle betalningen ske till lantränterierna, varvid också numrerade lottsedlar skulle erhållas.

Teckningen skulle pågå från offentliggörandet av lotteriet till och med den 28/2 1713. Då skulle dragning ske, oaktat om det vore fulltecknat eller ej. Vari låg då vinsten för staten? Efter dragningen skulle var och en utfå "halfparten i reda Penningar för sin Zedels innehåld", och för den andra hälften skulle lottinnehavaren få "niuta åhrligt intresse till 6 pro Cento". När kapitalbeloppet

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(*uppgesamlarområde*)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel och fax 046-14 43 69
e-post: siv-gunnar@swipnet.se

skulle regleras framgick dock inte. Man erbjöd också generöst nog lottinnehavarna att låta hela vinsten inestå till 6% ränta, om så önskades. "Främmande eller Utrikes boendes" skulle till och med få räntan årligen remitterad till "den Ort som de astunda och begiära".

Eftersom samtliga lotter utföll med vinst till ett belopp som minst motsvarade insatsen, så är det uppenbart att projektet endast var ett maskerat försök till en statlig upplåning. Man hade också uppenbarligen kommit så långt i förberedelserna, att man redan tryckt upp blanketter till lottsedlar, som skulle utlämnas i såväl växelbanken som i lantränterierna. Se avbildningar av bevarade exemplar här ovan till vänster.

Responsen på erbjudandet blev dålig. Landshövdingen i Västernorrlands län svarade på rådets brev, att länet invånare var av "oförmögenhet" hindrade att spela på lotteriet, och hans kollega i Kalmar län var likaledes tvungen att meddela, att av samma skäl ville ingen där delta.⁷

Men den påstådda penningnöden var förmodligen ett svepskäl. Förtroendet för av staten utfärdade skuldförbindelser och därtill hörande säkerheter var lågt, såsom även ansträngningarna att anskaffa medel i Stockholm år 1712 visade. Borgarna var till och med villiga att lämna mindre penningsummor som gåvor och trodde därmed att de kom lindrigare undan, än om de hade lånat ut kontanter mot statens värdelösa säkerheter.⁸

I sina rapporter till kungen och rådet överdrev dessutom landshövdingarna ibland sina problem och svartmålad tillståndet inom respektive län för att utverka lindringar i pålagorna.⁹

Under alla omständigheter blev lotteriet aldrig av; det blev bara en kuriös parentes på vägen mot den totala kraftansamling, som skulle äga rum efter kungens hemkomst några år senare.

Bengt Hemmingsson

Noter

¹ Se bl.a. G. Lindebergs översikt i *Krigsfinansiering och krigshushållning i Karl XII:s Sverige* (Det levande förflutna 9, Sthlm 1946) s. 9ff.

² D. Lundström: *Magnus Stenbock i Stockholm 1712* (KVHAA, Historiskt arkiv 8, Sthlm 1959) s. 10ff.

³ Lundström 1959 s. 28; art. "Fröhlich, Carl Gustaf" av S. Grauers i *Svenskt biografiskt lexikon*, vol. 16 (Sthlm 1965) s. 632f.

En s.k. napoleonförfalskning, 50 rubel 1808. KMK inv.nr 23 290.
Foto Gabriel Hildebrand.

⁴ Th. Westin: Anteckningar om Karl XII:s orientalska kreditorer (*Historisk tidskrift* 1900) s. 5f. Den totala dukatmyntningen under år 1712 var 4.433 ex; en icke oväsentlig del utgjordes således av mynt präglade av kungens guldföremål.

⁵ G. E. Axelson: *Bidrag till kännedomen om Sveriges tillstånd på Karl XII:s tid* (Visby 1888) s. 213.

⁶ Avtryckt hos E. Key: *Försök till svenska tidningspressens historia. I. 1634-1719* (Sthlm 1883) s. 142-144; även om det tillhör ett av de tidigaste lotterierna så var det inte det äldsta. Den första kända lotteriförordningen i Sverige utfärdades 1699, då ett dylikt inrättades i Stockholm "till de fattiges gagn och bästa".

⁷ Axelson 1888 s. 213.

⁸ Lundström 1959 s. 30, 46.

⁹ Se bl.a. P. Ericsson: *Stora nordiska kriget förklarar. Karl XII och det ideologiska tilltalet* (Uppsala 2002) s. 39f. □

En falsk rysk sedel gjord av fransmännen 1812

Hela den period som kan kallas Napoleontiden kantas av krig. I februari 1812 undertecknar Napoleon I, och därigenom Frankrike, ett angreppsförbund med Preussen och Österrike, som lovar att bidra med trupper till ett fälttåg mot Ryssland. Den stora uppgörelsen mellan Frankrike och Ryssland står för dörren.

Den 24 juni 1812 går Napoleon och hans trupper över gränsfloden Njemen med världens hittills största armé – den berömda *stora armén*, ca 600 000 man. Bara hälften utgörs av fransmän. När alla dessa soldater marscherar fram har man också behov av pengar – även ryska sådana. Därför gör fransmännen ungefär på samma sätt som Gustav III gjorde när han "beställde" fram kopeker präglade i Avesta. Fransmännen gjorde egna ryska sedlar! Omfattningen av denna förfalskning lär ha varit stor och konsekvenserna blev allvarliga och förvirrande för den ryska ekonomin som redan från början var ansträngd.

Ovan presenteras en s.k. napoleonförfalskning – 50 rubel 1808. IW

Litteratur

Melnikova, A. S. (red.), *The Money of Russia 1000 Years*, s. 110. Moskva 2000. □

HÅKAN WESTERLUND

MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Olympiska föremål

Vasagatan 42

111 20 STOCKHOLM

TEL 08 - 411 08 07

När Sten Broman skällde på en femma

För de flesta av oss förknippas Sten Broman (1902-1983) med TV-programmen *Musikfrågan* och *Kontrapunkt*. Annars hade han flera strängar på sin lyra. Broman var tonsättare, dirigent, musikskriftställare, gastronom, boksamlare m.m. Han hade också åsikter om det mesta och han var inte rädd att säga vad han tyckte. Så också om den 5-kronorssedel som utkom 1954. Den blev ju inte populär förrän mot slutet av sin tillvaro i våra plånböcker. År 1965, när en ny serie sedlar började utges, fanns det en och annan som med saknad tog farväl av den gamla femman.

Hur som helst för att återgå till Sten Broman så uttalade han sig om 1954 års femma i *Sydsvenska Dagbladet*:

"Den är rysansvärd. Ett urgammalt kungarrike som Sverige borde väl hålla fast vid bilden av Gustaf Wasa! F.ö. är bilden av Gustaf VI Adolf och framför allt Svea på baksidan så klåpmässigt dilettantiskt ritade, att man baxnar. Vad är det för några beskäftiga junkrar, som hittar på, som hittar på att våra tidigare så fina sedlar ska ersättas med oartistiska klåparesedlar, som t.o.m. ser ännu billigare ut än de är? Och papperet! Det är avgjort så mycket sämre i de nya femmorna, att de säkerligen blir smutsig makulatur betydligt fortare än de gamla. Ingen förstår väl vad detta ska vara bra för."

– Så, så Sten Broman. Så hemska var de väl inte?

IW

Säljes!

Mynt med båtmotiv från 100 län-der. Gratis prislista. Inge Andersson 0500-43 65 88.

Ny medalj

Ny medalj från SNF!

Under våren 2004 ger Svenska Numismatiska Föreningen ut en medalj (präglad, 45 mm) över numismatikern Ulla S. Linder Welin (1909-1983).

Mer information samt beställningsförfarande i nästa nummer av SNT.

Styrelsen

En samling miniatyrporträtt med numismatisk koppling

Miniatyrmåleriet är det måleri som kanske ligger närmast medaljkonsten. Detta främst genom målningarnas storlek samt att det nästan alltid handlar om en avbildning av en person i profil eller *en face*.

Man brukar idag säga att Hans Holbein d.y. var den som startade konstarten. I England fanns redan på 1500-talet högtstående mästare inom denna art, som t.ex. Nicholas Hilliard. Under 1600-talet var engelsmannen Samuel Cooper en av de ledande miniatyrporträttmålarna, liksom dennes i Sverige bosatte bror, Alexander. Bland de främsta svenska miniatyrmålarna under 1700-talet räknas Peter Adolf Hall och Niclas Laffrensen d.y. I detta sammanhang bör även Elias Brenner nämnas.

En tidig samlare av miniatyrporträtt var friherre Gustaf Rålamb (1675-1750). Det var dennes stora mynt- och medaljsamling som 1756 såldes till Riksbanken för 120 000 daler km. I köpet ingick 37 miniatyrporträtt. Dessa överfördes till Kungl. Myntkabinetet såsom deposition (inv.nr 23 290). År 1944 lämnade KMK dem vidare i deposition till Nationalmuseum (dnr 4658/1944).

Flera av porträttminiatyrerna har numismatiskt intresse. Nästan alla har ett stort konstnärligt värde. Här presenteras ett litet urval av de miniatyrmålningar m.m., som idag finns på Nationalmuseum men som samtidigt har kopplingen kvar till både Riksbanken och Kungl. Myntkabinetet.

Ian Wiséhn

1. Riksdrotsen och greven Magnus Gabriel de la Gardie (1622-86). Konstnär: Alexander Cooper (1605-60). Akvarell/gouache på spelkort. Oval. Ram av metall. Mått: h. 5,8 cm. NMB 2235.

5. Konung Karl XII (f. 1682, 1697-1718). Konstnär: Christopher Conrad Hunger (verksam 1717-48). Emalj. Mått: diam. 6 cm. NMB 2224.

6. Konung Karl XII (f. 1682, 1697-1718). Konstnär: Christopher Conrad Hunger (verksam 1717-48). Emalj. Mått: diam. 2,6 cm. NMB 2225.

Personalia

Erik Lindbergs fond

Erik Lindbergs fond vid Kungl Akademien för De Fria Konsterna har utdelat stipendiet för år 2003 till konstnärerna Bo Thorén, Bandhagen, och José Strazar, Enskede, som vardera erhållit 25 000 kr för medaljarbeten av stort konstnärligt värde. Trägna samlare erinrar sig kanske att Thorén också utfört mynt. Bägge har deltagit i FIDEMs internationella utställningar.

LLT

2. Konung Karl XI (f. 1655, 1660-97). Konstnär: Pierre Signac (1623-84). Emalj. Oval. Ram av metall. Mått: h. 3,1 cm. NMB 2226.

3. Drottning Hedvig Eleonora (1636-1715). Konstnär: Pierre Signac (1623-84). Emalj. Oval. Ram av metall. Mått: h. 3,2 cm. NMB 2227.

4. Miniaturmålaren och numismatikern Elias Brenner (1647-1717). Självporträtt. Silverstift/akvarell. Oval. Ram av metall. Mått: h. 4,2 cm. Signerad: juvenis a semetipso pictus [som ung målade av honom själv]. NMB 2236.

7. Assessorn och numismatikern Nils Keder (1659-1735). Konstnär: Eric Utterhjelms (1662-1717). Akvarell / gouache på spelkort? Oval. Ram av metall. Fasett slipat glas. Mått: h x b, 3,4 x 2,6 cm. Målningen visar Nils Keder vid 30 års ålder. NMB 2229.

8. Assessorn och numismatikern Nils Keder (1659-1735). Konstnär: Christopher Conrad Hunger (verksam 1717-48). Emalj. Oval. Mått: h x b, 6,5 x 4,9 cm. Porträttet visar Nils Keder vid 75 års ålder. NMB 2230.

Källa

Depositionshandling i Kungl. Myntkabinettets arbetsarkiv. *Förteckning över miniaturporträtt m.m. tillhörande Riksbankens myntkabinett.*

Litteratur

C. M. Carlander, C. M.: *Miniaturmålare i Sverige. Anteckningar.* Stockholm 1897.

Cavalli-Björkman, G.: *Svenskt miniaturmålari.* Årsbok för Statens konstmuseer 28, Stockholm 1981.

Olausson, M.: *Nationalmuseum Stockholm. Illustrerad katalog över svenska och övriga nordiska miniaturer.* Vol. I-II, Halmstad 2001.

Sundquist, T., Några porträttminiaturer över samtida numismatiker, myntsamlare och kulturpersonligheter målade av Elias Brenner (1647-1717). *Numismatiska Meddelanden XXXVII*, Stockholm 1989.

Foto: Rickard Karlsson, Nationalmuseum. □

Myntsamlandet gick före maten

År 1880 avled i Paris den gamle blomstermålaren Jean Louis Tremblai (född i Auteuil). Han hade i yngre år haft en del framgångar och ställt ut sina målningar på de större gallerierna, men hans konst hade kommit ur mode. Sina sista år i livet framlevde Tremblai i stor nöd.

Då man på flera dagar inte sett den gamle mannen, lät värden slå in dörren till konstnärens rum och man fann honom då död i sängen. Den

tillkallade polismannen fann då, i samband med att han sökte efter papper som kunde lämna upplysningar om eventuella släktingar, en låda som var fylld till randen med guldmynt, till större delen från Napoleon I:s och Ludvig XVIII:s tid. Den gamle målaren hade slagit sig på "numismatiken" och hellre än att göra sig av med något exemplar i sin låda, underkastade han sig de största umbäranden.

Nu var det kanske inte så mycket bevänt med numismatiken. Det handlade nog mest om pengasamlande i guld – något som fortfarande är populärt bland fransmän som inte lutar på banker eller valutans fluktuationer.

IW

Nytt om böcker – recensioner

Peter Spufford: Pengar och makt. Medeltidens handelsmän i Europa. Albert Bonniers förlag. 2003. ISBN 91-0-058060-0. 432 s.

PETER SPUFFORD var fram till år 2001 professor i europeisk historia vid universitetet i Cambridge. Han har bl.a. utgivit de kända standardverken *Handbook of medieval exchange* (1986) och *Money and its use in medieval Europe* (1988). Arbetet med *Power and profit: the merchant in medieval Europe*, som nu utkommit i svensk version, påbörjades redan i mitten av 1970-talet såsom en biprodukt av hans år 1988 utkomna verk. *Pengar och makt* publicerades så sent som förra året på originalspråket. Bonniers skall således ha all heder av att ha befordrat en svensk översättning, utförd av Margareta Eklöf, så snabbt till trycket.

Det är nämligen en imponerande bok som Spufford har åstadkommit, därtill förnämligt illustrerad. Temat är Europas utveckling under medeltiden ur ett ekonomiskt perspektiv, och han inleder boken med att beskriva handelns omvandling under 1200-talet samt grundandet av såväl internationella handelshus som banker. Spufford konstaterar också att den växande penningmängden inte var en direkt orsak till den medeltida kommersiella revolutionen, men att ökningen var en nödvändig förutsättning för den.

Nästa avsnitt handlar om konsumenterna, i synnerhet koncentrationen av sådana i Västeuropas huvudstäder. Därefter diskuteras kommunikationerna och infrastrukturens betydelse för handeln, såsom vägar och broar, världshus och transporttjänster. Tullar och annan statlig inblandning i handeln behandlas också.

Spufford fortsätter med att studera vissa varor mer noggrant. Först granskas ett antal industriprodukter, särskilt tyger och metallvaror, sedan lyxartiklar såsom glas, majolika och gobelänger. Efter detta redogörs för handeln med råvaror och livsmedel.

Författaren påvisar att hela denna handel orsakade en obalans i ädelmetallströmmarna mellan olika regioner i Europa samt mellan Europa och andra delar av världen. Tillskottet av metaller från gruvorna i Centraleuropa från tid till annan hade naturligtvis också betydelse för hur obalanserna utjämades. Boken avslutas med en redogörelse för hur handelsmönstren förändrades geografiskt under senmedeltiden.

En faktor som givetvis påverkade såväl handeln som den ekonomiska utvecklingen i stort under tiden efter ca 1350 var de ständigt återkommande pestepidemierna. Nyligen gjorda beräkningar för Sveriges vidkommande pekar på att ödeläggelsen var av "normal europeisk omfatt-

ning under senmedeltiden, vilket betyder att bebyggelse och befolkning minskade med i genomsnitt 40-50% , eventuellt mer, från toppnivå till bottenivån" (J. Myrdal: *Digerdöden, pestvägor och ödeläggelse*, 2003 s. 245). Spufford nämner liknande siffror för norditalienska städer. Mot denna bakgrund hade man kanske förväntat sig en mer ingående analys från författarens sida av hur denna katastrof påverkade den ekonomiska utvecklingen på kort och lång sikt. Funderingar kring vad som skulle ha kunnat hända om pesten inte slagit till med sådan kraft hade också varit intressanta att ta del av.

Spufford säger själv att bakgrunden till hans framställning är de betydelsefulla förändringarna i handelns metoder som genomfördes under 1200-talet, framförallt av köpmän från de stora handelsstäderna i norra och mellersta Italien. De syd- och mellaneuropeiska förhållandena är således ett genomgående tema; en mer perifer marknad såsom Skandinavien berörs knappt. Detta har givetvis också med källäget att göra; en imponerande mängd dokument från 1200- och 1300-talens Sydeuropa har bevarats, som gör att vi i detalj kan följa handelns utveckling på ett helt annat sätt än i Norden.

Även om Spuffords bok inte är ett numismatiskt verk, så är den numismatiska anknytningen allestädes närvarande. Myntens användning levandegörs, och vi får en intressant inblick i dåtidens banksystem. Den äldsta bevarade checken visar sig vara dragen på Castellanibanen av två medlemmar av en florentisk patricierfamilj i november 1368. Hundra år senare användes checkar av vanligt folk i Florens för vardagliga syften. År 1477 skrev t.ex. en kortvaruhandlare ut en check som betalning för att han hade fått en latringrop tömd!

En så snabb utveckling inom banksystemet hade givetvis som biverkan att icke önskvärda avarter uppenbarade sig. För att stävja dessa skärptes regleringen och lagstiftningen successivt. År 1321 bestämdes i Venedig att bankirer som gick i konkurs och inte hade betalat alla sina skulder inom ett år skulle halshuggas. Det var inte ett tomt hot; en Francesco Castello halshöggs t.ex. framför sin bank år 1360.

Detta är bara ett par exempel på den rikliga mängd av intressant information som kan hämtas ur Spuffords bok, vilken har alla förutsättningar att bli ett standardverk på sitt område. Användningen som referensverk förstärks av den utförliga bibliografin, samt noterna med källhänvisningar till varje kapital. Boken kan med andra ord varmt rekommenderas till alla som intresserar sig för medeltidens ekonomiska historia.

Bengt Hemmingsson

Accurata descriptio. Studier i kartografi, numismatik, orientalistik och biblioteksväsen tillägnade Ulla Ehrensvärd (red. G. Bäärnhielm, F. Sandgren & A. Burius; Acta Bibliothecae Regiae Stockholmiensis LXIX, 2003) ISBN 91-7000-222-3; 567 + XV s.

ULLA EHRENSVÄRD är välkänd i numismatiska sammanhang, tack vare sin oundgängliga avhandling om medaljgravören Erik Lindberg, utgiven i två delar såsom *Numismatiska meddelanden XXXII: 1-2* (1974 och 1988). Under de senaste årtiondena har hon varit verksam på Kungl. Biblioteket och sist – före pensioneringen – på Krigsarkivet, bl.a. som ansvarig för kart- och planschavdelningen.

Det är således inte mindre än 35 lärda vänner från skilda fält som har samlat till att hylla Ehrensvärd med en festskrift till hennes 75-årsdag, däribland flera framstående numismatiker.

Först ut bland dessa är Peter Berghaus, som passande nog har hittat en person att skriva om som både var kartograf och numismatiker, nämligen Abraham Ortelius (Antwerpen, 1527-1598). Dennes år 1573 för första gången utkomna arbete *Deorum Dearumque Capita*, illustrerat med romerska mynt ur den egna samlingen, granskas närmare av Berghaus. Ortelius försökte identifiera olika gudomligheter som avbildas på mynt från huvudsakligen den romerska republiken. Dessa förtecknas av Berghaus med hänvisningar till modern referenslitteratur.

Ytterligare ett bidrag har anknytning till såväl numismatik som kartografi, Paul D. A. Harvey, tidigare professor i historia, och numismatikern Yvonne Harvey – båda från Durham i England – har behandlat de mynt som avbildas på Herman Molls kartor över England och Wales från 1724. Författarna framhåller att de antikvariska och topografiska intressena ofta gick hand i hand under äldre tider. Steget var därför inte långt till numismatiken; av denna anledning avbildas ibland mynt på engelska kartor. Författarna har lagt ner ett stort arbete på att spåra förlagorna till Molls myntavbildningar. Det visar sig att de flesta hämtats ur Gibsons utgåvor av William Camdens *Britannia* (1695 och 1722). I ett appendix förtecknas samtliga avbildningar med beskrivning av mynten samt referenser till källan, myntens proveniens och hänvisningar till modern referenslitteratur.

Två andra tyska bidragsgivare är Vera och Gert Hatz. Liksom Berghaus tillhör de den flitiga skara forskare som under många år arbetat med de svenska vikingatidsfynden. Deras gemensamma bidrag

handlar dock om ett helt annat ämne, nämligen utbudet av svenska mynt och medaljer på auktioner i Hamburg under 1700-talet. Paret Hatz har inte bara gjort en omsorgsfull och intressant genomgång av de olika tryckta katalogerna. Under avsnittet "Schweden und der Hamburger Münzhandel" får vi dessutom en lärd och på litteraturhänvisningar rik redogörelse av förbindelserna mellan den hamburgska auktionsmarknaden och de svenska samlarna. Bidraget avslutas med en beskrivning av Adolf Fredriks besök i Hamburg 1743, vilket sammanföll med hans val till svensk tronföljare. Den i staden bosatte medaljgravören Paul Heinrich Goedecke tog tillfället i akt att slå en lyckönskingsmedalj, vilken Hildebrand karakteriserade som ett "i hög grad smaklöst" arbete. Samma omdöme fälldes om en år 1744 utgiven medalj – likaledes på Goedeckes initiativ – över Adolf Fredriks förloving med Lovisa Ulrika av Prussen.

Lars O. Lagerqvist har också bidragit med en uppsats på tyska; han behandlar utförligt en medalj från 1702 med åtsidesporträtt av Johann Wilhelm av Sachsen-Gotha-Altenburg. Fränsidan har en ovanlig svensk anknytning; den återger nämligen det skeppsbrott som hertigen led den 8/4 nämnda år vid Sandhamn i Stockholms skärgård. Johann Wilhelm räddades dock ur vägorna och reste snart vidare till Polen för att ansluta sig till Karl XII:s armé. Medaljen ifråga graverades av den synnerligen produktive Christian Wermuth i Gotha. Lagerqvist konstaterar att den var obekant för Hildebrand, trots omnämningen i flera 1700-talsverk. Den är dock ytterst sällsynt; författaren har bara registrerat tre exemplar i respektive silver (Dresden), brons (Leiden) och tenn (privat ägo).

Det femte och sista numismatiska bidraget har Ian Wiséhn till upphovsman. Han knyter an till Ehrensverds författarskap genom att behandla en av Erik Lindbergs samtida gravörskollegor, Svante Nilsson (1869-1942). Wiséhn framhåller behovet av att dokumentera dåtidens medaljkonstnärer och deras verk – även Léo Holmgren och Gösta Carell – på liknande sätt som Lindberg. Vi får således en kort men välbehövlig presentation av Nilsson, jämte en nyttig förteckning av hans medaljer och modeller; detta i avvaktan på att någon (kanske Wiséhn själv?) tar sig an arbetet med en utförligare beskrivning.

Av naturliga skäl har endast de numismatiska inslagen i festskriften behandlats här; även de övriga bidragen synes hålla en hög klass. Ulla Ehrensverd har med andra ord all anledning att känna sig glad och stolt över den fina festgåvan.

Bengt Hemmingsson

Kungsträdgården som förlustelseplats

Tillägg till Ian Wiséhns artikel "Inträdeskort till invigningen av Karl XII:s staty 1868" i SNT 2003:7

Kungsträdgården hade under det tidiga 1800-talet börjat förfalla och tappat den karaktär av förlustelseplats för Stockholms allmänhet som inletts med baler i den s.k. Vauxhallen under Gustav III. När Karl XIV Johan tog sig till att resa en staty i Kungsträdgården över sin adoptivfader, den föga populära Karl XIII, lät han röja ned trädgården vilken grusades och platsen förvandlades till ett sandhav.

Av brist på alternativ fortsatte dock en tapper allmänhet att besöka det nu sandfyllda torget – som vid en regnskur kunde förvandlas till ett träsk – för att dricka brunn och lyssna på fältnmusik spelad av militärörkestrar. Den 5 november 1821 stod statyn på plats och den 26 mars 1822 deklarerade ett kungligt brev att Kungsträdgården nu skulle kallas Karl XIII:s torg.¹

Namnet Kungsträdgården var inte någon tom titel då den begagnades som kunglig örtagård under 1400-talet, kanske ännu tidigare. Under 1500- och 1600-talen påtade från utlandet tillresta trädgårdsmästare i kålgårdarna och olika förlustelsebyggnader och bevattningsanläggningar uppfördes i vad som då var en exklusiv plats för de kungligas förströelse. 1800-talets allmänhet som trivts med sin trädgård talade efter Karl XIV Johans tilltag om statyn över Karl XIII som "en trädgårdsmästare utan trädgård liksom det var en kung utan ära".

När sedan statyn över Karl XII var uppförd längre ner i Kungsträdgården 1868 var inte folkhumorn snällare. Karl XIII:s staty omgärdas av skulpterade lejon, medan den då hylade krigshjälten Karl XII:s staty omgärdas av fyra ur marken uppstickande bakstycken från mörsare, s.k. krukor. Detta förhållande uppskattades med sentensen "Ett lejon bland krukor och en kruka bland lejon".

För ett par år sedan genomgick så Stockholms kanske mest välkända offentliga plats ännu en genomgripande förändring. Det grusades åter kring Karl XIII:s staty och en stor fontän, eller snarare vattenbassäng, uppfördes. Bassängen som är ordentligt nedsänkt under dagens marknivå fordrade en flytt av stora mängder

schaktmassor som grävmaskinerna skopade upp. Med tanke på att denna oas i stadsbilden frekventerats genom sex århundraden var det inte utan att man undrade vilka numismatiska godbitar som betongen ersatte då schaktmassorna forslades bort mot okända öden.

Dennis Pettersson

Noter

¹ C. Lundin & A. Strindberg: *Gamla Stockholm* (Sthlm 1882) s. 99-100.

Lästips!

Om Karl XIV Johans presentmedaljer, Kungsträdgården med dess statyer, har Lars O. Lagerqvist skrivit i en lång artikel i SNT 1998:5.

Föreningar

Myntklubben Skilling Banco

Våren 2004

12/2 Per Larson: *Ryska droppar – från Ivan den förskräcklige till Peter den store.*

29/2 Antik- och samlarmässa i Cupolen, Linköping, kl. 10.00-15.30. Entré 20 kr. Myntklubben Skilling Banco arrangerar. Bordsbeställning Sven Arweson 013-762 38.

11/3 Årsmöte. Kom ihåg att lämna minst ett förslag till mötesaktiviteter hösten 2004 – våren 2005.

15/4 Myntauktion. Medtag numismatiska objekt som du vill sälja.

April Bussresa till Frimynt i Helsingborg. Myntklubben Skilling Banco arrangerar. Bokning Roger Lind 013-12 22 62. Pris ca 175 kr.

13/5 Myntsäsongen hösten 2003/våren 2004. Vi träffas och gör en liten summering av den gångna säsongen. Dessutom planering av den kommande verksamheten.

Möteslokal: ABF (Sparbankshuset), Snickaregatan 20, Linköping, konferensrum Prästkragen, plan 3, kl. 18.30-22.00.

www.teboden.e.se/mksb

Finländska euro hårdvaluta?

Bland samlarna i Bryssel sägs den finländska euron vara hårdvaluta. Allt enligt en krönika som stod att läsa i Piteå-Tidningen den 1 oktober 2003 och var skriven av Peter Wallberg, TT:s korrespondent i Bryssel. Där säljs samlingskort för alla euromynten. Med åtta myntvalörer med egna nationella fransidor utgör åtminstone 120 samlarobjekt av detta slag.

Den finländska eurons nationella fransida, två sångsvanar flygande över det finländska landskapet.
Foto KMK.

Nu var ju tanken den att alla mynt så småningom skulle spridas överallt i "Euroland". Men vissa mynt sprids mindre än andra. Ett sådant är den finländska euron. Därför har just den blivit hårdvaluta bland samlarna, liksom myntvarianter som utges av småstaterna San Marino, Monaco och Vatikanstaten. Den senare, t.ex., får endast tillverka mynt till ett värde av en miljon euro årligen. En komplett samling med oanvända Vatikanmynt kostar åtskilliga svenska tusenlappar på samlarmarknaden skriver Wallberg. Nya euromynt från San Marino och Monaco är något billigare men överstiger ändå det nominella värdet. Det präglas också jubileumsmynt i små upplagor värda att samla på.

I en annan artikel skriven av Sigröd Bøe i Dagens Nyheter den 3 november 2003 berättas att "tjugo svenska euromynt säljer som smör". Svensk euro? För ett läderetui, inuti klätt med brun velour, innehållande 1, 2 och 5 cent i koppar, 10, 20 och 50 cent i en guldfärgad legering samt 1- och 2-euromynt i silver och guldelegering som man inte kan köpa något för, de är ju inga riktiga mynt, samt en medalj får man punga ut med 100 euro. Det utgör en provkollektion med svenska "euromynt", som har tagits fram av myntsällskapet International Numismatic Agency och tryckts upp i 23 000 exemplar. Motsvarande provtryck finns för brittiska och danska "euromynt", men de är inte alla lika efterfrågade enligt Sigröd Bøe.

MGL

Portugal. Staden Seixals "Medalha Municipal" av João Duarte, präglad i brons. Förminskad. Den överlämnades till Lars O. Lagerqvist vid vernissagen i Seixal. Medaljsidorna är rörliga mot varann – med avsikt, eftersom åtsidan avbildar ett kvarnhjul från 1500-talet. Inom kommunen finns nämligen världens äldsta bevarade, ännu använda tidvattenskvavn (just nu under reparation). Vid högvatten fylls behållaren i kvarnen med havsvatten; sedan släpps det ut och driver då hjulet, som i sin tur drar malstenarna och så blir säden till mjöl.

Foto Gabriel Hildebrand.

Internationell Kongress och Medaljutställning – FIDEM XXIX 25-30 oktober 2004 i Seixal (Lissabon)

I november förra året möttes styrelsen för FIDEM och de nationella delegaterna i Lissabon för att diskutera och besluta om den kommande kongressen. En anmälningsblankett får man på begäran från oss (se nedan!). Dagarna står fast. Seixal ligger söder om Lissabon och är en f.d. småstad som nu utvecklas till förort. De kulturella aktiviteterna är sedan flera år mycket omfattande.

Vid vårt besök i Seixal öppnades den III:e internationella biennalen för medaljkonst av ordföranden i Conseil Municipal. Priser utdelades rikligt; stora priset gick till en ung (kvinnlig) konstnär från Ungern, Virag Szabo, innovationspriset till portugisen João Duarte. Fem svenska medaljkonstnärer (om inte minnet sviktar, katalogen var inte färdig och kommer senare) deltog med ett eller (vanligen) flera arbeten: Maïrée Männik, Joze Strazar, Joanna Troikowicz, Christian Wirsén och Kerstin Östberg.

De konstnärer som önskar ställa ut medaljer hösten 2004 ombedes kontakta någon av undertecknade svenska delegater så fort som möjligt. Medaljerna måste vara oss tillhanda för packning i början av mars. De skall vara i Seixal redan i början av april.

Under kongressen ordnas även s.k. workshops. Anmälan om detta och till övriga aktiviteter kan ske på blanketten. Redan nu har kongressavgiften fastställts till för medlemmar i FIDEM 350€, för medföljande familjemedlem / sambo till 270€ (varvid man inte får katalog och medalj). Den som inte är medlem betalar som full avgift 400€. Det finns flera inkvarteringar att välja på. Den rabatterade (Hotell Barcelona) ligger i Lissabon men därifrån skall en buss avgå varje morgon kl. 09.00 till Seixal, där även föredrag m.m. anordnas.

De som avser att bli medlemmar i FIDEM (35€ om året) kan kontakta oss för närmare upplysningar och dessutom få veta vilka reseanslag som kan sökas.

Lars O. Lagerqvist
Delegat
Bostaden tel. 0152-20 079, kont. 08-519 553 18
e-post: lars.o.lagerqvist@myntkabinettet.se

Ernst Nordin
Vice delegat
Årstavägen 44, 120 54 Årsta
Tel./fax: 08-81 62 79

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt sedlar medaljer
ordnar nålmärken

Öppetider

Vardagar 10.00 – 18.00

Lördagar 10.00 – 14.00

Regeringsgatan 6

111 53 Stockholm

Tel. 08-411 50 81

Fax. 08-411 52 23

Svenska och skandinaviska mynt
och sedlar.

Stor sortering av utländska
jubileumsmynt, årsset samt småmynt.
Euro-utgåvor, polletter och medaljer.

Prislistor gratis.

NORRTÄLJE MYNTHANDEL

Box 4, 761 21 Norrtälje

Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

INTERNETADDRESS:

<http://www.nmh-mynt.a.se>

MUNTHANDEL G. HENZEN

~ Ancient Coins ~

~ Medieval Coins ~

~ Modern Coins ~

free pricelists on request!

Postbus 42

NL-3958 ZT Amerongen

Tel. 0031-343-430564

Fax 0031-343-430542

e-mail: henzen.coins@wolmail.nl

Bli medlem i

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Årsavgiften är 250 kr.

Som medlem får Du **SNT**
automatiskt

Du kan också enbart prenumerera på tidningen

Det kostar endast 200:– per år.

HB MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96

Box 19507

S-104 32 Stockholm 19

T - Rådmanngatan (uppgång Handelshögskolan)

+ fax 08-673 34 23

*Svenska och utländska mynt, sedlar och ordnar,
militaria och nålmärken, medaljer*

Öppet: vard. 11-17, fred. 11-15, lörd. 11-14

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 21 företag i tio olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige.

Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

B. Ahlström Mynthandel AB

Rådmanngatan 21
Box 26033, 100 41 STOCKHOLM
Tel. 08-10 10 10, Fax 08-678 77 77

Antikboden

Kyrkogatan 2, 222 22 LUND
Tel. 046-12 99 00

Dala Mynt- och frimärkshandel

Box 5031, 791 05 FALUN
Tel. 023-142 50

Karlskrona Mynthandel

Hantverkaregatan 11, 371 35 KARLSKRONA
Tel. 0455-813 73

Kronans Mynt

Västra Hamngatan 6, 411 17 GÖTEBORG
Tel. 031-13 55 81

Rune Larssons Mynthandel

Stora Brogatan 14, Box 98, 503 06 BORÅS
Tel. 033-41 03 15

Lunds Mynthandel

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel./fax 046-14 43 69

AB Malmö Mynthandel &

Vykortsantikvariat
Sven Gunnar Sandberg
Kalendegatan 9, 211 35 MALMÖ
Tel. 040-611 65 44

Myntinvest Corona

Östra Storgatan 20, 611 34 NYKÖPING
Tel./fax 0155-28 63 25

Mynt & Medaljer

Sveavägen 96
Box 195 07, 104 32 STOCKHOLM
Tel./fax 08-673 34 23

Myntsamlarnas Postorder

Hyhult 6, 340 10 LIDHULT
Tel. 035-801 04, Mobil 070-536 05 38

Ulf Nordlinds Mynthandel AB

Karlavägen 46
Box 5132, 102 43 STOCKHOLM
Tel. 08-662 62 61, Fax 08-661 62 13

Norrtälje Mynt AB

Nils Ferlins gränd 1
Box 4, 761 21 NORRTÄLJE
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

Pecunia HB

Farinvägen 8, 245 33 STAFFANSTORP
Tel. 046-25 21 19

J. Pedersen Mynthandel

Norra Strandgatan 30
Box 1320, 251 13 HELSINGBORG
Tel./fax 042-12 25 28

J. Pedersen Mynthandel

Skolgatan 24, 503 33 BORÅS
Tel. 033-41 24 96, Fax 033-41 87 55

Selins Mynthandel

Regeringsgatan 6, 103 27 STOCKHOLM
Tel. 08-411 50 81, Fax 08-411 52 23

Strandbergs Mynthandel

Arsenalsgatan 6
Box 7377, 103 91 STOCKHOLM
Tel. 08-611 01 10, Fax 08-611 32 95

Tamco Numismatics

Box 6235, 102 35 STOCKHOLM
Tel./fax 08-650 0342

Ticalen Mynthandel

Stureplatsen 3, 411 39 GÖTEBORG
Tel./fax 031-20 81 11

Håkan Westerlund Mynthandel

Vasagatan 42, 111 20 STOCKHOLM
Tel. 08-411 08 07, Fax 08-21 21 96

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 19 507, 104 32 Stockholm, Tel. 08-673 34 23, Fax 08-673 34 23

Kungl. Myntkabinettet

Sveriges Ekonomiska Museum

Slottsbacken 6

Stockholm

UTSTÄLLNINGAR

All världens pengar

Museets utställningar inleds med ett ämne som berör alla – pengar! I olika temadelar som tex "Vad är pengar?", "Myntets början", "Makten över pengarna" och "Pengar i krig" beskrivs pengarnas spännande historia under mer än 2.500 år. Och naturligtvis Sveriges mynt!

Rikets finanser

Visste ni att Sverige har världens äldsta centralbank? Historien om Sveriges Riksbank, affärsbankerna, börsen, försäkringsbolagen m m ingår i denna mycket moderna utställning som skildrar idéer, institutioner och förlopp i den svenska ekonomiska historien från 1600-talet och framåt.

Spara i bössa och bank

Människan har alltid sparat! Här är historien om hur vi sparade innan bankerna fanns. År 1820 inrättades den första sparbanken i Sverige – här finns berättelsen.

Myntskatternas magi

Skatter i jorden, vattnet, kyrkor, källor – massor med mynt av guld, silver och koppar från antiken, vikingatid, medeltid samt Lohe-skatten! Skatter från Lappland i norr till Skåne i söder visas i denna suggestiva utställning.

Summa summarum

Pengar i lek, saga och verklighet är ett av ämnena för detta rum som är ägnat till barn och ungdom. Här får vi nya aspekter på detta eviga tema. Ett sjunket skepp med en äkta sjörövarskatt finns också.

Medaljkonsten

Vem har väl inte hört talas om nobelmedaljen? Medaljens mer än 500 år långa historia är temat för detta rum. Här visas de finaste svenska medaljerna, fantastiska klenoder, renässansmedaljer och Gustav III:s historia.

Museets öppettider

Måndag – söndag 10–16

ANNAN VERKSAMHET

Museibutik

I entréhallen finns butik med försäljning av smycken, souvenirer, vykort och litteratur med anknytning till museets samlingsområden. *Tel. 08-5195 5304.*

Konferens- och festlokaler

Kungl. Myntkabinettets hörsal är fullt tekniskt utrustad och har plats för 72 personer. Lovisa Ulrikas bibliotek är ett exklusivt sammanträdesrum för 14-18 personer. Två mindre grupprum för 4-8 personer finns också på samma plan. Entréhallen med dess vackra kalkstengolv och ockragula väggar lämpar sig väl för cocktails, mottagningar, dans och andra festligheter. *Tel. 08-5195 5304.*

Myntkrogen, museets restaurang och café

Myntkrogen rymmer fler än 70 personer och har fullständiga rättigheter. Vardagar serveras husmanskost och lättare rätter dagtid. Kvällarnas festvåningsverksamhet ger chansen till mer exklusiva rätter tillagade på förstklassiga råvaror. *Tel. 08-10 45 90, fax 08-22 43 90.*